

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Sabina Kolenović

**Vloga bosansko-srbskih oboroženih sil v vojni v Bosni in
Hercegovini: primer Srebrenica**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sabina Kolenović

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

Somentor: asist. dr. Erik Kopač

**Vloga bosansko-srbskih oboroženih sil v vojni v Bosni in
Hercegovini: primer Srebrenica**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

ZAHVALA

Zahvaljujem se doc. dr. Iztočku Prezlju in asist. dr. Eriku Kopaču za mentorstvo in somentorstvo, strokovno pomoč in svetovanje, potrpežljivost, spodbudo in vodenje pri pisanju diplomskega dela. Tudi za vso izkazano človeško pomoč, tekom samega študija, sem Vama neizmerno hvaležna.

Posebna zahvala gre moji družini, ...

OČE, Tebi, ker si me vzpodbujal in spremljal na moji poti izobraževanja, me bodril in mi nudil podporo ter venomer imel isto željo - dočakati dan mojega diplomiranja.

MAMA, Tebi, ker si vedno znala brati moje misli, želje, moje potrebe, ker si trpela ko sem trpela jaz in se smejala ko sem bila nasmejana jaz!

Zahvaljujem se VAMA za dolgoletno moralno, psihično in finančno podporo, ki sta mi jo nudila skozi vsa leta naporenega študija!

SESTRA, Tebi, ker si verjela vame in mi v lepih in težkih trenutkih stala ob strani, velikokrat, pa tudi nesebično prisluhnila mojim težavam!

BRAT, Tebi, ker si me vzpodbujal v vseh mojih vzponih in padcih ter vedno poskrbel, da je bilo moje življenje polno smeha in zabave!

Svoje diplomsko delo posvečam, V SPOMIN, vsem padlim v srebreniškem genocidu.

VLOGA BOSANSKO – SRBSKIH OBOROŽENIH SIL V VOJNI V BOSNI IN HERCEGOVINI: PRIMER SREBRENICA

Dan danes ni nobenega dvoma o tem, da je bila vojna v Bosni in Hercegovini v obdobju med leti 1992-1995 najbolj krvava vojna po koncu druge svetovne vojne. Ni dvoma niti o tem, da ima mesec julij 1995. leta prav poseben pomen, mesto Srebrenica, pa žalosten, tragičen prizvok. Govorim o obdobju verskega nasilja, ki se je v teh letih razširil na območju današnje Bosne potem, pa se iz verskih motivov prelevil v nacionalne politične interese. Spopad treh narodov in treh ver na območju ene države je povzročil kaos tudi v sosednih državah, ki so vsaka na svoj način podpirale določeno stran. Spor med Muslimani, Hrvati in Srbi je zamajal tudi mednarodno skupnost, pred katero so se dogajali množični pokoli, posilstva in razne oblike mučenja le-ta, pa ni znala in ni bila sposobna pomagati šibkejšim. V vseh štirih fazah spopadov je najbolj znano leto 1995. Bosansko-srbske oborožene sile so med 6. in 11. julijem na območju Srebrenice nad tamkajšnjim prebivalstvom izvedle genocid, etnično čiščenje, fizično in psihično so mučile prebivalstvo, v srbskih koncentracijskih taboriščih, pa je bilo posiljenih celo več kot 20.000 žensk. Samo v šestih dneh je umrlo najmanj 7.000 Bošnjakov medtem, ko je še danes veliko ljudi pogrešanih in neidentificiranih. Posledično se je spremenila celotna populacija BiH, država je še danes opustošena in revna, sovraštvu med Muslimani, Hrvati in Srbi, pa tudi danes po 15 letih ni videti konca.

Ključne besede: Bosna in Hercegovina, Srebrenica, bosansko-srbske oborožene sile, genocid, etnično čiščenje

ROLE OF BOSNIAN SERB ARMED FORCES IN THE WAR IN BOSNIA AND HERZEGOVINA: CASE OF SREBRENICA

There is no doubt about that the war in Bosnia and Herzegovina in period of 1992-1995 was the bloodiest war after second world war. And there is no doubt about that the July of the 1995. year has special meaning, but Srebrenica has tragic concomitant sound. I talk about period of religion violence, when it raised on territory of present day Bosnia and later it transformed in national political interests because of the religion motive. Fight of three nations and three religions on the theritory of one country caused chaos in next door countrys. They suported each part. Fight between Muslims, Croats and Serbs shocked the national community, where all mass massacrres, rapes and other tortures happened. But mentioned community was not able and did not know how to help to weakest. In all four phases of fights, the 1995 is the most well-known year. Bosnian Serb armed forces executed genocide, ethnic cleansing, they abused people psihical and phisical. In serbian concentration camp has been raped over 20.000 women. That happened in period of 6th and 11th July. At least 7.000 Bosniaks died in only 6 days while lots of people is missed and unindentified. Consequently has changed all population of Bosnia and Herzegovina. Country is devastated and poor today, and hate between Muslims, Croats and Serbians after 15 years stil did not ended.

Key words: Bosnia and Herzegovina, Srebrenica, Bosnian Serb armed forces, genocide, ethnic cleansing

KAZALO

1	UVOD	9
2	METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI DEL	11
2.1	PREDMET PROUČEVANJA	11
2.2	CILJ PROUČEVANJA	11
2.3	HIPOTEZI	12
2.4	METODE PROUČEVANJA	12
2.5	TEMELJNI KONCEPTI IN POJMI	12
2.5.1	OBOROŽENE SILE	13
2.5.1.1	BOSANSKO-SRBSKE OBOROŽENE SILE	14
2.5.2	ETNIČNO ČIŠČENJE	17
2.5.3	GENOCID	18
3	POTEK VOJNE V BiH IN RAZMERE V SREBRENICI	20
3.1	PRVA FAZA SPOPADOV: LETO 1992	22
3.1.1	RAZMERE V SREBRENICI	23
3.2	DRUGA FAZA SPOPADOV: LETO 1993	23
3.2.1	RAZMERE V SREBRENICI	24
3.3	TRETJA FAZA SPOPADOV: LETO 1994	26
3.3.1	RAZMERE V SREBRENICI	27
3.4	ČETRTA FAZA SPOPADOV: LETO 1995	28
3.4.1	RAZMERE V SREBRENICI	29
4	SRBSKI NAPAD NA SREBRENICO IN ODZIV UNPROFOR-JA	30
4.1	ZAČETEK NAPADA	30
4.2	INTENZIVIRANJE NAPADA	32
4.3	SRBSKO ZAVZETJE OPAZOVALNICE FOXTROT IN OPAZOVALNICE UNIFORM	33
4.4	SRBSKO ZAVZETJE OPAZOVALNIC SIERRA, KILO IN DELTA	34
4.5	VRHUNEC NAPADA	35
4.6	ZAKLJUČEK NAPADA	37
5	GENOCID NAD BOŠNJAKI V SREBRENICI	39
5.1	KARAKTERISTIKE GENOCIDA	40
5.2	VLOGA BOSANSKO-SRBSKIH OBOROŽENIH SIL PRI GENOCIDU	41
6	SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	43
7	LITERATURA	46
8	PRILOGE	51
	PRILOGA A: ZEMLJEVID BOSNE IN HERCEGOVINE	51
	PRILOGA B: ETNIČNE SKUPINE V BOSNI IN HERCEGOVINI	52

PRILOGA C: ČASOVNA PREGLEDNICA DOGODKOV V BOSNI IN HERCEGOVINI MED LETI 1990-1995	53
PRILOGA Č: NAPAD BOSANSKO-SRBSKIH OBOROŽENIH SIL IN SIL JNA NA SARAJEVO, 2.MAJA 1992	56
PRILOGA D: OFENZIVA ABIH NA OBMOČJU SARAJEVA JUNIJA 1995	57
PRILOGA E : ZEMLJEVID SREBRENICE LETA 1995	58
PRILOGA F: BOSANSKO-SRBSKA KONCENTRACIJSKA TABORIŠČA NA OBMOČJU REPUBLIKE SRBSKE	59
PRILOGA G: KRAJEVNI POMORI GENOCIDA V SREBRENICI JULIJA 1995	60
PRILOGA H: UMIKANJE BEGUNCEV IN BEG ENOT ZN IZ OBMOČJA SREBRENICE	61
PRILOGA I: PRESELJEVANJE SRBOV, HRVATOV, MUSLIMANOV IN "DRUGIH" IZ OBMOČJA BIH V SOSEDNJE DRŽAVE	62

KAZALO SLIK

SLIKA 2.1: STRUKTURA VOJSKE REPUBLIKE SRBSKE	16
SLIKA 3.1: VARNO OBMOČJE SREBRENICA	25
SLIKA 3.2: OZEMLJA POD OBLASTJO VRS, HVO IN ABIH TER VARNA OBMOČJA ZN LETA 1994	27
SLIKA 3.3: ZAVZETJE SREBRENICE IN ŽEPE JULIJA 1995	28
SLIKA 4.1: LOKACIJE OPAZOVALNIC ZN V VARNEM OBMOČJU SREBRENICA	31

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

ABiH	Armija Republike Bosne i Hercegovine (Vojska republike Bosne in Hercegovine)
BiH	Bosna in Hercegovina
ES	Evropska skupnost
EU	Evropska Unija
HDZ-BiH	Bosanska podružnica Hrvatske demokratske zajednice
HVO	Hrvatsko vijeće odbrane (Hrvaški obrambni svet)
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo)
JC	Joint Command (Združeno poveljstvo)
JNA	Jugoslovenska narodna armija (Jugoslovanska ljudska armada)
KoV	Kopenska vojska
NATO	North Atlantic Treaty Organisation (Organizacija severnoatlantske pogodbe)
ONHCR	Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (Urad visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice)
OZN	Organizacija Združenih Narodov
RRF	Rapid Reaction Force (Sile za hitro posredovanje)
RS	Republika Srbska
SDA	Stranka demokratične akcije
SDS	Srbska demokratska stranka
TO	Teritorialna obramba
UN	United Nation
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Visoki komisariat ZN za begunce)
UNPROFOR	United Nations Protection Force (Zaščitne sile Združenih narodov)
VB	Velika Britanija
VL	Vojno letalstvo

VM	Vojna mornarica
VRBiH	Vojska Republike Bosne in Hercegovine
VRS	Vojska Republike Srpske (Vojska Republike Srbske v Bosni in Hercegovini)
VS	Varnostni Svet
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi
ZRJ	Zvezna Republika Jugoslavija

1 UVOD

Razpad Jugoslavije, ki se je začel z odcepitvijo Slovenije leta 1991, je bil obarvan s številnimi oboroženimi spopadi in vojnami. Najbolj krvava in žalostna vojna se je odvijala na območju Bosne in Hercegovine (BiH). Mnogi avtorji prekomerno prelivanje krvi na območju BiH pripisujejo želji Srbov po ustanovitvi Velike Srbije. Srbi so v svoji matični državi Srbiji v ta namen skovali načrt, s katerim bi si zagotovili etnično čisto območje.

Štiri leta trajajoča vojna na območju Bosne in Hercegovine je pustila za seboj tragične posledice za vso mednarodno skupnost. Raziskave, ki so bile izvedene po vojni v BiH navajajo, da je v vseh štirih letih vojne umrlo okoli 200.000 ljudi. Skoraj polovica vsega prebivalstva je bila premorna zapustiti svoje domove. Razni viri, pa dokazujejo, da je bilo v sedemsto bosansko-srbskih koncentracijskih taboriščih mučenih okoli 50.000 ljudi in posiljenih okoli 20.000 žensk.

Bosansko-srbske oborožene sile so vršile teror po celotnem ozemlju Bosne in si prisvajale »srbska« ozemlja. Leta 1993 so se bosanski Srbi osredotočili na mesto Srebrenica in svojo agresijo iz dneva v dan povečevali. Zaradi nevzdržnih razmer v Srebrenici in vedno večjega konflikta med Srbi in Bošnjaki je Srebrenica leta 1993 postala »varno območje« pod zaščito Združenih narodov. Na začetku je tej varovani coni nudilo zaščito okoli 600 nizozemskih vojakov. Julija 1995. leta so bosansko-srbske oborožene sile pod vodstvom generala Ratka Mladića in predsednika Republike Srbske (ustanovljene znotraj območja BiH) Radovana Karadžića zavzele Srebrenico in izvedle največji pokol v Evropi po koncu 2. svetovne vojne. Pripadniki Vojske Republike Srbske (VRS) so usmrtili okoli 8.000 Bošnjakov, predvsem moških in dečkov. V enem samem tednu so bosansko-srbske oborožene sile iz območja Srebrenice, izbrisale kar tri generacije moških. Nad Muslimani se je zgodil genocid, katerega bi se, z malo več politične volje mednarodne skupnosti, dalo preprečiti.

Bosansko-srbske oborožene sile so skupaj s pripadniki Jugoslovenske narodne armije (JNA) in srbskimi paravojaškimi enotami z izvajanjem množičnih pobojev, sistematičnih posilstev, mučenjem in z drugimi zločini proti človečnosti hudo kršile osnovne človekove pravice Bošnjakov. Vsekakor je dan danes, 15 let po srebreniškem genocidu, jasno, da so za vse grozote storjene v Srebrenici krivi pripadniki VRS. A krivi niso samo oni. Velika krivda leži tudi na plečih mednarodne skupnosti, ki se ni

ganila in trudila zaščititi šibkejšo pred močnejšim. Združeni narodi (ZN), njihove mirovne sile ter nizozemski bataljon so se izkazali za nevoljne in nesposobne v tej mirovni operaciji. Njihova neodločnost, nezrelost in nepripravljenost večine držav članic ZN prispevati svoje lastne pripadnike oboroženih sil, predolgi postopki sprejemanja odločitev, nepripravljenost Zaščitnih sil Združenih narodov (*United Nations Protection Force* - UNPROFOR) za uporabo sile in neupoštevanje jasnih dejstev vojne so pripeljali do padca varovanega območja Srebrenice in srbskega genocida nad Bošnjaki. Neangažiranje nizozemskega bataljona in neukrepanje ob pokolu muslimanskega prebivalstva je na sam rob pripeljalo tudi mednarodno skupnost. Po neuspelem posredovanju ZN v Ruandi eno leto pred Srebrenico, je bila ta le še pika na i, s katero je mednarodna skupnost dokazala (ne)udejstvovanje svoje politične volje. Danes lahko zagotovo trdimo, da so imele zahodne države med pripravami na vojno ter napadom na Srebrenico, prek svojih obveščevalnih služb, vpogled v celotno dogajanje. Slabo usklajenost med Združenimi državami Amerike (ZDA) in Evropo je srbska stran razumela kot zeleno luč za množičen pokol Bošnjakov. Čeprav je ameriški načrt vseboval operacijo za ohranjanje miru in čimprejšnje posredovanje, se je Evropa temu upirala. Največjo krivdo so v obdobju po genocidu pripisovali prav Franciji in Veliki Britaniji (VB), ki sta očitno podpirali srbsko stran medtem, ko danes krivda bolj leži na strani Nizozemske, katere bataljon ni reagiral kot bi moral. Srebreniška žalost, številno trpljenje in umori bodo za vedno ostali na vesti bosanskih Srbov, a del tega bremena bo za vedno nosila tudi celotna mednarodna skupnost.

2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI DEL

2.1 PREDMET PROUČEVANJA

Bosansko-srbske oborožene sile so ključnega pomena v vojni v Bosni in Hercegovini. Vojna, ki se je na tem območju odvijala med leti 1992-1995, je zanimiva in obenem tragična tudi zaradi dejanj, storjenih s strani bosansko-srbskih oboroženih sil na območju Srebrenice leta 1995. Delovanje VRS je primer nekorektnega dejanja z namenom doseganja svojih ciljev. Vloga bosansko-srbskih oboroženih sil v obdobju padca Srebrenice je ključna za dogodke tistega časa in posledično za življenje današnjih prebivalcev Bosne in Hercegovine.

Osrednji predmet proučevanj mojega diplomskega dela je vloga bosansko-srbskih oboroženih sil v vojni v BiH. V analizo vojne je vključena vloga tako bosanskih Srbov kot tudi Srbov sosednjih držav. Osredotočila sem se na srbsko vlogo v posameznih letih vojne (1992-1995) ter posebno analizo srbskih dejanj v Srebrenici. Moje proučevanje srbske vloge v Srebrenici bo zajelo čas srbskih napadov in srbsko obleganje Srebrenice, srbske metode preganjanja in mučenja prebivalstva ter srbsko izvajanje genocida nad Bošnjaki. Ključna analiza vloge bosansko-srbskih oboroženih sil v vojni v BiH je osredotočena na obdobje **6.-11. julija 1995**, ko je VRS izvedla genocid nad Bošnjaki.

2.2 CILJ PROUČEVANJA

Cilj mojega proučevanja je raziskati vlogo bosansko-srbskih oboroženih sil v vojni v Bosni in Hercegovini na primeru Srebrenice. Osredotočila se bom na delovanje omenjenih oboroženih sil v različnih obdobjih vojne na prodročju Srebrenice (od njihove vloge v vojaških operacijah do genocida).

Pomen dela bo, s pomočjo relevantne literature ugotoviti, zakaj je do genocida nad Bošnjaki prišlo in ali so bosansko-srbske oborožene sile v celoti krive zanj ali pa so zanj odgovorni tudi drugi akterji, kot so na primer bosansko-srbski politični vrh, srbske paravojaške enote, mednarodna skupnost,...

2.3 HIPOTEZI

V skladu z opredelitvijo problema, predmeta in ciljev preučevanja sem v svojem diplomskem delu postavila sledeči hipotezi:

- 1. Primer padca Srebrenice dokazuje, da UNPROFOR v vojni v BiH ni bil sposoben posredovati v primeru bojnega delovanja ene izmed sprtih strani, saj za to ni imel ne sredstev ne organizacije, usposabljanja ali vodstvenega in nadzornega sistema s katerimi bi lahko deloval kot operativna vojaška sila.*
- 2. Za genocid nad Bošnjaki v Srebrenici so krive izključno bosansko-srbske oborožene sile.*

2.4 METODE PROUČEVANJA

Diplomsko delo bom podkrepila s pomočjo relevantne literature, ki zadeva vlogo vseh vpletenih akterjev in še posebej bosansko-srbskih oboroženih sil v oborožene spopade na območju Srebrenice.

Metoda zbiranja virov je bila prva metoda proučevanja za moje diplomsko delo. Tako sem lahko ugotovila, da imam na razpolago dovolj virov za proučevanje teme mojega diplomskega dela. Te vire sem našla v knjigah, dokumentih, zbornikih, člankih in na internetu.

Za opredelitev temeljnih konceptov in pojmov sem uporabila neempirično oziroma teoretično raziskovalno analizo in interpretacije sekundarnih pisnih virov. Uporabila sem tudi analizo in interpretacijo primarnih virov, kateri naj dodam tudi konceptualno analizo, s katero sem ugotavljala pomen pojmov in splošnost njihove rabe.

V nadaljnjih poglavjih, ki govorijo o dogodkih in postopkih vojne v BiH sem uporabila poleg analize in interpretacije sekundarnih virov tudi opisno oziroma deskriptivno metodo. Zaradi proučevanja vloge bosansko-srbskih oboroženih sil in vojne v različnih časovnih obdobjih sem uporabila zgodovinsko razvojno analizo.

2.5 TEMELJNI KONCEPTI IN POJMI

Zaradi nejasnosti pri uporabi je treba najprej opredeliti temeljne koncepte in pojme, ki se bodo pojavljali v mojem diplomskem delu. Pojmi kot so oborožene sile,

genocid in etnično čiščenje so ključnega pomena za obravnavano tematiko in zato jih bom opredelila nekoliko podrobneje.

2.5.1 OBOROŽENE SILE

Zaradi različnih družbenih ureditev in zakonskih normativov vse države oboroženih sil ne opredeljujejo na enak način, niti jim ne pripisujejo enakega pomena in vloge (Žabkar 2003, 131). Po Žabkarju ožji pomen te besede zajema trajno delujočo vojaško organizacijo, imenovano »oborožene sile«, »vojaška sila« ali »vojska«, redkeje pa tudi »armada«. V času miru ima pod orožjem le jedro sestavljeno iz kopenske vojske, letalstva, vojne mornarice in zračne obrambe. V času vojne, pa se to jedro praviloma poveča z mobiliziranci in prostovoljci. Kot tako je specializirano za obrambo celotnega državnega ozemlja kot tudi za zaščito življenjsko pomembnih državnih interesov (Žabkar 2003, 131). Širši pomen pojma oboroženih sil, pa vključuje tudi obmejne enote, obalno stražo, obveščevalne in varnostne službe, oborožene milice, narodno gardo, orožništvo, karabinjerje, policijo in druge sile za vzdrževanje notranjega reda v državi. Vključuje tudi državljane, ki se ob primeru napada na državo samoorganizirajo ter tudi tuje najemnike in prostovoljce (*ibid.*).

Kotnik (1994, 13-16) definira oborožene sile kot specializirano oboroženo organizacijo države, ki je pripravljena in organizirana z namenom vodenja oboroženega boja. Do sredine 19. stoletja so jih imenovali armada. Oborožene sile so kot del državne organizacije glavni nosilec varovanja neodvisnosti in ozemeljske celovitosti države, danega političnega sistema oziroma izvajanja državne politike v vojni. V mnogih državah so sestavljene iz operativnega dela in teritorialnih sil. Oborožene sile so običajno razdeljene na tri zvrsti: kopensko vojsko (KoV), vojno mornarico (VM), in vojno letalstvo (VL). Pojem oboroženih sil je v mednarodnem vojnem pravu širši kot v vojaški terminologiji. Tako zajema tudi kopenske, mornariške in letalskovojaške sile in tudi vse ostale oborožene formacije (policijske enote, enote teritorialne obrambe, enote tovarniške zaščite, nacionalne straže, nacionalne garde in razne prostovoljne oborožene formacije). Status oboroženih sil imajo tudi enote organiziranih odporiških gibanj, ki so ena od strani v vojni, ne glede na to, na katerem ozemlju delujejo, a pod pogojem, da so vojaško organizirani, da odkrito nosijo orožje, da nosijo oznake za razpoznavanje in da v vojaških akcijah upoštevajo pravila vojnega prava (Grizold 1999, 44-45). Kotnik navaja, da se termin

oboroženih sil »nanaša na organizirane skupine, ki so vpletene v upravljano uporabo oboroženega nasilja, za kar je potrebna učinkovita organizacijska oblika z značilnostmi birokratske organizacije« (Kotnik 1994, 13-16). Po Webru so njene značilnosti predvsem hierarhična organiziranost, jasno specificirana področja pristojnosti, organizacijsko obnašanje je podrejeno pravilom, produkcijska ali administrativna sredstva pripadajo uradu, za izbor uradnikov pa je ključno njihovo znanje in usposobljenost. Zaposlitev v takšni organizaciji za uradnika pomeni dosmrtno kariero (Kavčič 1991, 59).

Haaška konvencija o zakonih in običajih vojne na kopnem iz leta 1907 in Ženevske konvencije iz leta 1949 določajo, da so oborožene sile: (1) Kopenske, mornariške in zračne sile ter vse druge oborožene formacije, ki se v skladu z zakoni posamezne države pridružijo njenim oboroženim silam ter ne glede na njihovo specializiranost in velikost nosijo vidne označbe. To so predvsem policijske enote, enote teritorialne obrambe, nacionalne straže, nacionalne garde in razne prostovoljne oborožene formacije; (2) Odredi teritorialne obrambe, partizanski odredi, odredi narodne vojske in prostovoljni odredi, tudi v primeru, da niso priključene rednemu sestavu oboroženih sil posamezne države; odredi in enote organiziranih gibanj odpora, ki pripadajo eni od vojskujočih se strani, ne glede na to ali delujejo na neokupiranem, okupiranem, tujem ali svojem ozemlju. Ob tem morajo njihovi pripadniki izpolnjevati naslednje pogoje: (a) spoštovati morajo vojno pravo; (b) biti vojaško organizirani, (c) odkrito nositi orožje; (d) nositi oznake za razpoznavanje. Po določitih iz omenjenih konvencij med oborožene sile sodijo še (3) prebivalci neokupiranega ozemlja, ki samoiniciativno poprimejo za orožje, da bi se zoperstavili sovražniku. Ti morajo spoštovati vojne zakone in odkrito nositi orožje (Todorović 1964, 552).

2.5.1.1 BOSANSKO-SRBSKE OBOROŽENE SILE

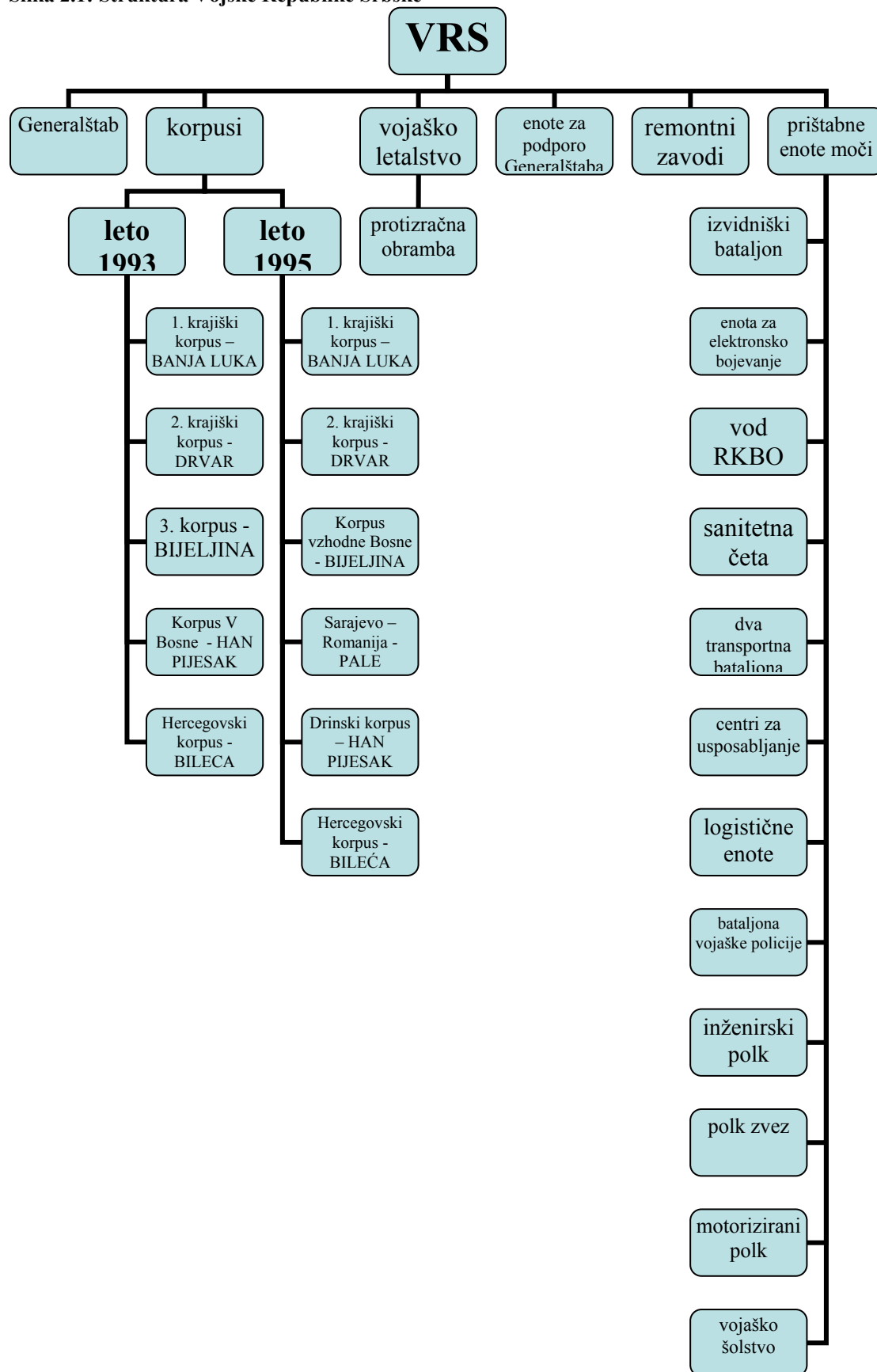
V skladu z zgornjimi definicijami pojma *oboroženih sil* ter v skladu z vsebino diplomskega dela bom na tem mestu poskušala opredeliti še pojem *bosansko-srbskih oboroženih sil*.

Bosansko-srbske oborožene sile, ki so delovale na območju BiH z namenom »obrambe« svojega naroda so dokaj širok pojem. Sem v prvi vrsti štejemo Vojsko Republike Srbske. Kot samostojna oborožena sila Republike Srbske je bila, na seji

Narodne skupščine Republike Srbske v Banja Luki, ustanovljena **12. maja 1992** (Šviga 2009, 51). Njen prvi poveljnik je bil general Ratko Mladić. Njen glavni cilj naj bi bila obramba Republike Srbske in pa srbskega naroda na ozemlju Bosne. Bojevali naj bi se zoper *Armije Republike Bosne i Hercegovine* (ABiH) in *Hrvatskega vijeća odbrane* (HVO). Svojo oborožitev in opremo je VRS nasledila iz nekdanje Jugoslovanske ljudske armade (JLA) in Teritorialne obrambe (TO). Obenem se je tudi financirala s prispevki iz Zvezne Republike Jugoslavije (ZRJ). Bosansko-srbske oborožene sile so poleg srbskih in črnogorskih pripadnikov, ki so se bojevali za njihove interese, novačile še prostovoljce iz Rusije in Grčije (*ibid.*). Poleg omenjenih prostovoljcev so ukaze bosansko-srbskih oboroženih sil neposredno izvajale tudi vojne formacije iz Srbije in Črne Gore. Tako naj omenim ene najbolj znanih takšnih enot kot so »Beli orli«, »Rdeče baretke«, »Škorpijoni«, »Panterji«, »Peša« in »Mando« (Collinson 1994, 10). Bosansko-srbskim oboroženim silam poleg omenjenih vojnih formacij štejemo še paravojaške enote iz Srbije in JLA. Med te srbske paravojaške enote štejemo Arkanovo »Srpsko dobrovoljačko gardo«, »Šešljeve četnike«, »Rumene ose«, rojaliste, »Srpsko gardo«, »prostovoljce« pročetniške organizacije iz Srbije in Črne Gore, »specialce« Zveznega sekretarijata za notranje zadeve in enote Milana Martića (Čekić 1994, 201).

K bosansko-srbskim oboroženim silam v vojni v BiH štejemo lahko tudi »državljanec« RS, ki so samoiniciativno poprijeli za orožje v spopadu z Muslimani in Hrvati ter tuje najemnike in prostovoljce, ki so se bojevali v skladu z interesi bosanskih Srbov.

Slika 2.1: Struktura Vojske Republike Srbske

Vir: prirejeno po Šviga (2009, 52).

2.5.2 ETNIČNO ČIŠČENJE

Pojav etničnega čiščenja je že star, medtem ko bi za sam pojem etnično čiščenje lahko rekli, da gre za relativno nov izraz. Etnično čiščenje je bilo značilno za vojne, ki so se dogajale ob razpadu Jugoslavije. Njegova značilnost je uporaba sile ali zastraševanja z namenom odstraniti ljudi določene etnične ali religiozne skupine z nekega območja. Kot oblika kolektivnega nasilja je delno lahko posledica propagande, širjenja govoric, predsodkov ter pomanjkanja vseh oblik znanja in povezav z zviševanjem obsodb, obsodilnih zmožnosti zoper povzročitelje nečloveških vrst nasilja (Appadurai 2002, 286). Izvaja se lahko na več načinov kot so nasilno preseljevanje, mučenje, vojaški napadi civilnih mest in na civilno prebivalstvo, zapiranje ljudi, ubijanje, uničevanje zasebne lastnine, spolni napadi in posilstva (Roberts 2000, 286). Gutman in Rieff (1999, 136-138) navajata, da so bili pozneje tem metodam etničnega čiščenja dodani še neprimerno ravnanje s civilnimi zaporniki in vojnimi ujetniki, množični umori, uporaba civilistov kot živega ščita ter uničevanje kulturne dediščine.

Žabkar (2003, 129) na temo etničnega čiščenja zapiše, da se »v ZDA vse pogosteje uporablja sintagma 'vojne, v kateri se ne da zmagati' (*unwinnable wars*)«. Meni, da se »z njo označujejo etnični spopadi, v katerih so glavni nasprotniki nevladne politično-vojaške organizacije in v katerih – zaradi posredovanja mirovnih sil ali oboroženih sil mednarodnih koalicij, ki vsiljujejo mir (*peace imposing operations*) – prihaja do 'zamrznitve oboroženih spopadov'«. Žabkar tako označi območja, na katerih obstaja velika verjetnost etničnega spopada kot »tleča žarišča zamrznjenih vojn« (*ibid.*). Med takšna območja vsekakor šteje tudi območje BiH.

Zanimiva je tudi definicija avtorja Ahmeda (2002, 218), ki vidi močno povezavo v odnosu med ekonomsko rastjo in etničnimi zaostrovanji. Kot enega izmed možnih vzrokov za etnično čiščenje vidi širšo globalno gospodarsko krizo, ki je povezana z razvojem modernosti in izgubo zaupanja v prihodnost svetovne skupnosti. Vedno bolj je prisotna gospodarska kriza znana kot recesija. Število brezposelnih je iz dneva v dan večje in celo izobraženi iščejo službo na cesti. Stanje v katerem ljudje ne vidijo izhoda povzroča situacijo sprevačanja ljudi v zveri (*ibid.*).

2.5.3 GENOCID

Po Deganu je najpomembnejša pravica vseh družbenih skupin, ki so prebivalci neke določene države, pravica do obstoja oziroma do obstanka (Degan 2000, 533). Mednarodna skupnost je priznala kršenje teh pravic kot najstarejši mednarodni zločin → zločin genocida. Kot kaznivo dejanje je bil genocid leta 1948 opredeljen v Konvenciji o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida. Genocid je tako lahko storjen v vojnem in pa tudi v mirnem času z namenom delno ali pa v celoti uničiti versko, rasno, etnično ali pa narodnostno skupino (Jacobs Sparks 2005, 183). Genocidna dejanja so tako: (1) pobijanje pripadnikov neke skupine; (2) povzročanje hudih telesnih ali mentalnih poškodb pripadnikov neke skupine; (3) naklepno izpostavljanje neke skupine življenjskim razmeram z namenom njenega uničenja; (4) uvajanje ukrepov, ki vplivajo na upad števila rojstev; (5) prisilna deportacija in nasilno razseljevanje otrok in družin (Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida 1948). Pašalić (1995, 18) meni, da je k tem kriterijem potrebno dodati še preganjanje posameznikov, namerno in sistematično uničevanje knjig, kulturnih in verskih spomenikov, zgodovinskih objektov ter umetniške in religiozne vrednosti.

Tudi Ustanovna listina Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu obravnava dejanje genocida kot protipravno dejanje. Statut tega sodišča navaja naslednje oblike zločinov v času vojne: zločini proti človečnosti, zločini proti miru in vojni zločini. V 6. členu statuta so opredeljena (Cigar 1995, 7):

1. hudodelstva zoper človečnost: umor, iztrebljanje, zasužnjevanje, izseljevanje in druga nečloveška dejanja zoper katero koli civilno prebivalstvo pred ali med vojno; preganjanje iz verskih, rasnih ali političnih razlogov pri izvršitvi ali v povezavi s katerim koli kaznivim dejanjem, ki je še v pristojnosti sodišča, ne glede na to, ali je z njim kršen zakon države, na ozemlju katere so bila storjena;
2. hudodelstva zoper mir: načrtovanje, pripravljavanje, začetek ali vodenje napadalne vojne ali vojne v nasprotju z mednarodnimi pogodbami, sporazumi, jamstvi, sodelovanje v skupnem načrtu ali zaroti za storitev katerega koli od teh dejanj;

3. vojna hudodelstva: kršitve zakonov in običajev, ki veljajo v vojni; takšne kršitve obsegajo: poboje, mučenje, deportacije civilnega prebivalstva na prisilno delo ali v druge namene z ali znotraj okupiranega ozemlja, poboje ali mučenje vojnih ujetnikov ali oseb na morju, poboje talcev, krajo javnega ali zasebnega premoženja, samovoljno rušenje mest in vasi ali pustošenje, ki ga ni moč opravičiti kot vojaško nujo.

Avtorja F. Chalk in K. Johansson (1990, 28) o definiciji »uspešnega genocida« napišeta, da je potrebno določeno skupino najprej razglasiti kot ničvredno, grožnjo narodu, grešnike, in na splošno kot slabšo raso, nečloveško skupino. Temu predpogoju dodata ključno definicijo, ki trdi, da je genocid enostransko masovno pobijanje s strani države ali pa nekega drugega organa oblasti določene skupine, ki je kot taka označena s strani tistega, ki genocid nad njo izvaja (Chalk in Johansson 1990, 28-29). Motiv, ki vodi v genocidno dejanje je predvsem odstranitev potencialne ali dejanske grožnje, širjenje terorja med potencialnimi in dejanskimi sovražniki, pridobivanje premoženja ter uveljavljanje prepričanja in ideologije (Chalk in Jonassohn 1990, 29).

Helen Fein (1993, 25) opredeljuje storilce hudodelstva genocida kot kolektivne in organizirane akterje, katerih cilj je neposredno in posredno fizično uničenje neke skupnosti s preprečevanjem biološke in družbene reprodukcije, kar se kontinuirano izvaja kjub dejstvu, da so se žrtve predale ter, da z njihove strani ni vidnega nobenega upiranja.

V nemalokaterih primerih je genocid povezan z državljansko vojno lahko bi celo rekli s krizo v neki družbi. Tej krizi potem sledi vrhunec, ki pa je genocidno dejanje. Državno oziroma kvazidržavno vodstvo je tisto, ki s procesom načrtovanja in izvajanja genocida poskuša sistematično uničiti neko skupino, ki naj bi jo ogrožala (Biserko 2005, 31-57). Poleg državne in družbene krize genocid spremlja tudi proces polarizacije in rušenja miru ter eskalacija nasilja. Takšno stanje privede do elitnega prevzema oblasti in organizacije države. Obnašanje radikalnega političnega vodstva je prav tisto, ki je odločilno za pojav genocida. Govora je torej o sistematičnem procesu, ki vsebuje svojo zgradbo, začetek, potek in konec. Njegovo glavno vodilo pa je seveda človeku sovražna ideologija. V ospredje je vse bolj postavljen radikalni nacionalizem, ki spodbuja negativno družbeno – politično klimo, da bi jo kasneje

»ukrotik«. Sledi proces legitimacije genocida, ki poskrbi, da se pridobijo množice, ki takšnim dejanjem ne bodo oporekale in bodo pri izvajanju genocida celo tudi sodelovale (Biserko 2005, 57-58).

Gutman in Rieff (1999, 153-157) genocid definirata kot koordiniran načrt različnih dejanj s ciljem uničenja osnovnih temeljev življenja nacionalnih skupin. V to kategorijo sodi dezintegracija političnih in družbenih institucij, kulture, jezika, občutka pripadnosti naciji, religije in gospodarskega preživetja skupine, uničenje osebne varnosti, svobode, zdravja, dostojanstva ter celo odvzem življenja posameznikov neke skupine.

3 POTEK VOJNE V BIH IN RAZMERE V SREBRENICI

S tem poglavjem želim prikazati dejanja vseh treh sprtih strani vsa leta trajajoče vojne. Osredotočila se bom na ključne dogodke in napade, za katere menim, da so potrebne analiziranja in, ki mi bodo v pomoč v nadaljnjem analiziranju vloge bosansko–srbskih oboroženih sil pri zavzetju in pokolu v Srebrenici. Za bolj podroben pregled kronološkega dogajanja vseh dogodkov, spopadov in pomembnih datumov naj bralec gleda prilogo C.

Ozemlje Bosne in Hercegovine so stoletja pretresala pogosta menjavanja njenih gospodarjev. Sledila so si obdobja velikih prelomov, kar je pri prebivalcih povzročalo negotovost in onemogočanje rasti stabilnega prebivalstva. Obdobje sreče ene etnične skupine je vedno pomenilo težke in mračne čase za pripadnike druge (Mojzes 1995, 26). Velika Srbija, Velika Hrvaška in Velika Bosna se praktično raztezajo na istem ozemlju, a so jasno nezdržljive. Muslimani so bili tisti, ki so v devetdesetih verjeli, da so državljani BiH. Hrvatom in Srbom se je zdelo, da so bolj upravičeni do priključitve sosednjim »matičnim državam«. Začel je nastajati problem in namesto enega naroda *Bosancev* so nastali trije. Lahko bi rekli, da se pripadnost prebivalcev eni državi ni prijela. Prebivalci so se zatekali k religijskemu razločevanju, saj Bosne niso videli kot zastopnice svojih interesov. Treba je poudariti, da sta se vse od 14. – 20. stoletja na Balkanu bojevali krščanska in muslimanska civilizacija, a kljub temu na območju BiH ni prihajalo do večjih verskih nasprotovanj ali vojn (Velikonja 1998, 20-21 in Malcom 1994, 234). V poznejšem obdobju, pa so k stopnjevanju napetosti med narodi veliko pripomogle tudi cerkve in njihov privilegiran položaj. Vzpodbujale so nacionalistična čustva in vzbujale nacionalno zavest (Velikonja 1998, 37). Na ta

način se je začela religija izenačevati z nacionalno identiteto. Posledično so se začela religiozna čustva ljudi zlorabljati v **politične namene** (*ibid.*).

9. novembra 1990 so bile v BiH v pripravah prve svobodne volitve. Tri poglavitne skupnosti (Muslimani, Srbi in Hrvati) so ustanovili ločene politične stranke (Silber in Little 1996, 228). Muslimani so ustanovili Stranko demokratične akcije (SDA). Vodil jo je Alija Izetbegović. Srbi so ustanovili Srbsko demokratsko stranko (SDS), katero je vodil Radovan Karadžić. Hrvatje so ustanovili bosansko podružnico Hrvatske demokratske zajednice (HDZ-BiH) (*ibid.*). Volitve so bile dejansko izvedene **18. novembra 1990**, in največ sedežev so dobile prav te stranke. Njihovi programi so temeljili na nacionalni zasnovi. Izid je bil naslednji (The Europa v Šterbenc 2000, 67):

1. Muslimani so podprli SDA → 86 poslanskih mest	} 43,5 % prebivalcev	
2. Srbi so podprli SDS → 72 poslanskih mest		} 31,2 % prebivalcev
3. Hrvatje so podprli HDZ – BiH → 44 poslanskih mest		} 17,4 % prebivalcev

Na osnovi zgornjih izidov so se politične razmere v BiH vedno bolj zaostrovale in srbska SDS je začela bojkotirati skupščino in ustanavljati »Srbska avtonomna območja«. ¹ Na zadnjem zasedanju parlamenta BiH, **14. oktobra 1991**, so razpravljali o Predsedstvu in razglasitvi neodvisnosti republike BiH. Predlogu nasprotujoči Srbi, so pred zapustitvijo seje jasno poudarili, da bodo ustanovili svojo lastno državo, če ne bodo ostali v Jugoslaviji (Silber in Little 1996, 235-239).

29. februarja in **1. marca 1992** je bil v republiki pod mednarodnim nadzorom organiziran referendum s katerim bi lahko mednarodna skupnost dokončno priznala BiH kot neodvisno državo. V prid neodvisnosti te države se je izreklo kar 99,43 %. Referenduma se je bilo udeležilo 63,4 % volilnih upravičencev kar pomeni, da se ga srbsko prebivalstvo ni udeležilo. Kot voditelj SDA je Alija Izetbegović **3. marca 1992** razglasil neodvisnost BiH. SDS je nasprotovala tej razglasitvi in z dnem **27. marca 1992** so Srbi razglasili ustanovitev **Republike Srbske v Bosni in Hercegovini** (RS). Vlada BiH je to močno obsodila, v dneh priznavanja statusa neodvisnosti BiH s strani Evropske skupnosti (ES) in ZDA, pa so srbske sile že začele z udori na ozemlje Bosne in Hercegovine.

---

¹ Obsegala so Hercegovino, Krajino, Romanijo in Severozahodno Bosno.

3.1 PRVA FAZA SPOPADOV: LETO 1992

Paravojaške enote² iz Srbije in JLA so v obdobju med **27. marcem 1992 in 4. aprilom 1992** začele nasilno preganjati muslimanske prebivalce ter začele izvajati etnično čiščenje. Pričeli so z razvrščanjem tamkajšnjih prebivalcev. Za orožje in bojevanje sposobne moške so ločili od ostalih in jih pobili. Pobitih naj bi bilo najmanj 35.000 ljudi. Politični in kulturni vrh so pobili, ženske in otroke pa pregnali iz domov. Visoki komisariat ZN za begunce (*United Nations High Commissioner for Refugees - UNHCR*) poroča, da je bilo 420.000 ljudi pregnanih iz domov, dnevno pa so bosanski Srbi izropali in porušili na stotine muslimanskih hiš (Pirjevec 2003, 143 – 145). Na takšna početja Srbov so Muslimani začeli odgovarjati v mesecu maju. Muslimani so začeli izvajati napade na srbsko ozemlje in napadati vas Glogova, Zalazje, Fakoviči, Brežani in Ratkoviči (Honig in Both 1997, 79). Naj poudarim, da je bila ABiH zelo slabo oborožena in da so bili v teh ofenzivah v veliki prednosti srbske oborožene sile, ki so velike količine orožja prevzele od JLA. Srbi so istočasno svoj teror povečevali na območje Zvornika, preko Foče vse do Višegrada – posledično je iz teh vasi pobegnilo kar 95 % tamkajšnjih Muslimanov (Malcom v Šterbenc 2000, 69). Muslimani so v odgovor Srbom začeli s požiganjem večih vasi. Srbska stran je poročala, da je bilo v teh spopadih mučenih, masakriranih in pobitih okoli 1.300 Srbov (Report of Secretary – General pursuant to General Assembly resolution 53/35 1999, 13).

Julija tega leta so se začeli »prebujati« tudi Hrvatje. Z ustanovitvijo svoje države *Hrvaške skupnosti Herceg – Bosne* so ustanovili tudi svoje oborožene sile imenovane HVO. Nastal je problem, ko sta na enem ozemlju istočasno ustanovljeni dve vojski: ABiH in HVO. Zaradi nestrinjanja Bošnjakov z ustanovitvijo Herceg – Bosne so začeli Hrvatje sklepati sporazume s Srbi (Pirjevec 2003, 195). Oktobra 1992 so bosansko–srbske oborožene sile že zasedle mesto Jajce, kar je povzročilo še večja nesoglasja med Bošnjaki in Hrvati v BiH. Kljub slabi volji sta predsednika Izetbegović in Tuđman podpisala sporazum in sprejela skupno poveljstvo oboroženih sil (Pirjevec 2003, 197). Temu sta dodala še sprostitev prometa med Hercegovino in Bosno (*ibid.*). Kljub hrvaškemu sporazumu z Bošnjaki so Hrvatje že konec leta (dokončno pa leta 1993) postali srbski partnerji pri obleganju Sarajeva, pa čeprav so

---

² Čekić (1994, 201) med srbske paravojaške enote šteje Arkanovo »Srpsko dobrovoljačko gardo«, »Šešljeve četnike«, »Bele orle«, »Rumene ose«, rojaliste, »Srpsko gardo«, »prostovoljce« pročetniške organizacije iz Srbije in Črne gore, »specialce« Zveznega sekretarijata za notranje zadeve in enote Milana Martića.

bili uradno še vedno zavezniki Bošnjakov (Silber in Little 1996, 324). Razmere so se vse bolj zaostrovale in na območje BiH so začeli prihajati pripadniki modrih čelad.³

3.1.1 RAZMERE V SREBRENICI

Že v prvi fazi spopadov je bilo jasno, da postaja muslimanska enklava Srebrenica kraj, ki leži sredi srbskega ozemlja. Začel se je pojavljati problem humanitarne oskrbe njenega prebivalstva. Srbska stran je velikokrat blokirala s pomočjo napolnjene konvoje. Leta 1992 se je že pojavljala bojazen zavzetja Srebrenice s strani bosansko-srbskih sil. Maja in junija tega leta so oblasti v BiH prvič zaprosile za vojaško intervencijo pri čemer, pa so bile podprte tudi s strani Avstrije, Nemčije in Madžarske. Do vojaške intervencije ni prišlo, saj je bil ta predlog zavrnjen s strani ZDA, VB in Francije (Ramet 1992, 95).

3.2 DRUGA FAZA SPOPADOV: LETO 1993

Leto 1993 beležijo številni dogodki, ki so bili ključni v nadaljevanju vojne v Bosni in Hercegovini. Februarja je bila v Ženevi sklicana konferenca o bivši Jugoslaviji. Udeležili so se je predstavniki vseh treh sprtih narodov ter politiki sosednje Jugoslavije in Hrvaške. Konferenca je imela veliko težo zaradi predstavitve Vance – Ownovega⁴ mirovnega načrta. Ta je predvideval brezpogojno in takojšnje premirje pod okriljem OZN ter demilitarizacijo dežele. Priznaval in potrjeval je obstoj treh konstitutivnih narodov v BiH in predlagal njeno razdelitev na deset pokrajin. Vsaka bi imela svojo policijo in skupščino skupna, pa bi jim bila samo zunanja in obrambna politika. Muslimanom je bilo obljubljenih 32,3 % ozemlja, Hrvatom 24,5 % ter Srbom 42,3 % ozemlja (Pirjevec 2003, 211-214). Muslimani in Srbi so se takšni delitvi ozemlja zelo upirali medtem, ko so bili Hrvatje s takšno delitvijo BiH kar zadovoljni (Pirjevec 2003, 218). Vance – Ownov mirovni načrt je kljub podpori ES padel v vodo, saj ga bosanski Srbi niso nikakor hoteli podpisati pozneje, pa so mu se odpovedale tudi ZDA (Silber in Little 1996, 314).

---

³ Mirovne enote OZN (UNPROFOR) so s svojim delovanjem v BiH začele 1992: nadzorovale so sarajevsko letališče ter skrbele za razdeljevanje humanitarne pomoči (The United Nation v Dolinar 1997, 35).

⁴ Lord David Owen in Cyrus Vance sta bila v imenu ES in OZN 1992. leta imenovana za soproedsednika Mirovne konference vJugoslaviji. V nadaljevanju svojega dela sta vodila tudi stalno Ženevsko mirovno konferenco o Jugoslaviji (Dolinar 1997, 35).

Omenjeni mirovni načrt je bil torej po godu edino le Hrvatom. Ti so na ozemljih, ki naj bi jim po tem načrtu pripadli začeli postavljati mestne zapore, na vodilne položaje so začeli postavljati Hrvate ter uvajati svoj denar in domovinske simbole. Tem ukrepom so sledili tudi nasilni ukrepi izseljevanja Muslimanov iz »hrvaških kantonov«. Ker prebivalstvo ni želelo zapustiti svojih domov je konflikt vodil v zelo resen spor med Muslimani in Hrvati. HVO je začela izvajati napade po vzoru bosansko-srbskih oboroženih sil. Izvajali so veliko nasilja, ki se je širilo skozi osrednjo Bosno. Pirjevec (2003, 249-254) poroča o zelo krutih pobojih v Ahmićih ter o zelo opustošenem napadu na Mostar. Hrvatje so poleg metod plenjenja in rušenja mest posluževali tudi požiganja, uničevanja in posiljevanja. Naj omenim, da je tudi bošnjaška stran izvedla, nekaj napadov, a je utrpela veliko pomanjkanje v vseh pogledih, saj je ves čas veljal embargo na dobavo orožja.

3.2.1 RAZMERE V SREBRENICI

Bosansko–srbske oborožene sile so vse bolj prodirale proti Srebrenici. Srbske paravojaške enote so se brutalno izživljale nad tamkajšnjim prebivalstvom in razmere so postajale nevzdržne. Francoski general Morillon⁵ se je zato odločil osebno posredovati in tako zagotoviti nemoteno humanitarno oskrbo prebivalstva. Njegova prisotnost v Srebrenici je povzročila kratko prenehanje sovražnosti bosanskih Srbov, zato ga je želela muslimanska stran tam čim dalj časa tudi zadržati (Honig in Both 1997, 86). Ta rešitev je bila samo kratkočasna, zato se je Varnostni Svet Združenih narodov (VS ZN) zganil in **16. aprila 1993** Srebrenico razglasil za **varno območje**⁶ (Srebrenica, a Safe Area, 2002). S tem naj bi dosegli umaknitev srbskih sil ter namestitev in povečanje pripadnikov UNPROFOR (UN Security Council Resolution 819 1993, 2).

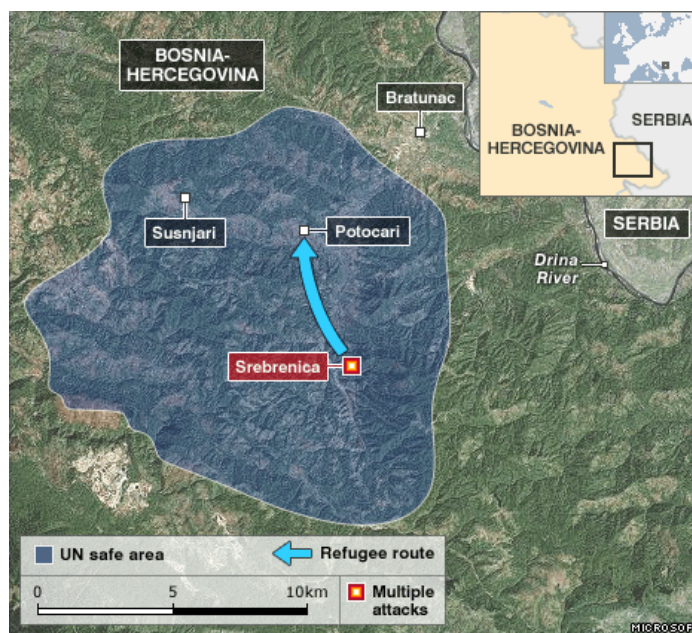
---

⁵ Francoski general Philippe Morillon je bil poveljnik vojaških enot UNPROFOR za BiH.

⁶ Srebrenica je bila kot varno območje razglašena z resolucijo št. 819. Status varnega območja pomeni, da določeno območje ne sme biti niti napadeno niti biti predmet kakršnih koli drugih sovražnih namer. Etnično čiščenje je potemtakem strogo prepovedano!

Slika 3.1: Varno območje Srebrenica

Vir: BBC News (2005).

Omeniti želim še eno resolucijo, ki bo za ponazoritev vloge bosansko–srbskih oboroženih sil pri zavzetju Srebrenice zelo pomembna. To je resolucija št. 836, ki izpostavlja problem obstreljevanja varnih območij s strani srbskih sil. Ta k prejšnji pomembni resoluciji dodaja enotam UNPROFOR dodatne naloge, kot so odvrčanje napadov na varovana območja, pospeševanje umika vojaških in paravojaških enot ter nadzorovanje prekinitve ognja. Enotam UNPROFOR je dodana tudi naloga sodelovanja pri razdeljevanju humanitarne pomoči (Gray 2000, 166). Jasno je določena pravica mirovnih sil, da z namenom izpolniti mandat v samoobrambi uporabijo silo. Ta dokument izrecno poudarja, da lahko države, iz katerih prihajajo mirovne vojaške sile ali preko regionalnih varnostnih organizacij, izvajajo vse potrebne ukrepe z uporabo zračnih sil v varnih območjih in okoli njih, z dovoljenjem Varnostnega sveta in v tesni koordinaciji z generalnim sekretarjem ZN in osebjem operacije UNPROFOR, zato da bi podprle UNPROFOR pri izpolnjevanju mandata (Bizjak 2006, 33). Organizacija severnoatlantske pogodbe (North Atlantic Treaty Organisation – NATO) je bila tako pooblaščenca za zagotavljanje vojaške zračne sile. Letalske sile zveze NATO in sile UNPROFOR so tako skupaj nadzirale zračni prostor

nad BiH in varnimi območji – Srebrenica, Žepa, Goražde, Bihač in Tuzla (United Nations Protection Force 2005).

3.3 TRETJA FAZA SPOPADOV: LETO 1994

Po neuspešnih pogajanjih v Ženevi se razmere nikakor niso umirile. Mednarodna skupnost je bila mnenja, da se v Bosni in Hercegovini odvija državljanska vojna, lahko bi rekli kar »*boj vseh proti vsem*«. Tega leta se je začelo resno obkoljevanje Sarajeva. **5. februarja** so bosanski Srbi napadli sarajevsko tržnico, kjer je umrlo 67 ljudi. NATO je v odgovor bosansko–srbskim oboroženim silam zato postavil ultimat. Od srbske strani je zahteval, da naj v desetih dneh umakne svoje težko orožje dvajset kilometrov od mestnega središča ali, pa naj ga postavi pod nadzor OZN, če pa tega ne storijo bo prišlo do letalskih napadov s strani NATA. Silber in Little (1996, 339-348) pravita, da so Srbi ultimat sprejeli šele potem, ko je v Sarajevo prispelo več sto ruskih pripadnikov modrih čelad. Po navedbah Sillberja in Littla si je NATO v tem obdobju zelo prizadeval za spravo med Hrvati in Muslimani, ki so se v tem času še vedno bojevali. VS je od Hrvatov zahteval, da naj Hrvaška umakne svojo redno vojsko ali, pa bo posledično utrpela osamitev, gospodarski propad in vojskovanje brez konca. Silberju in Littlu (1996, 352-353) se zdi logično, da Hrvaška ni mogla pričakovati pomoči mednarodne skupnosti pri umiku srbske vojske iz Hrvaške, ko pa njena vojska še vedno ostaja v Bosni in Hercegovini. S pomočjo zunanjih pogajalcev se je muslimansko-hrvaški spor rešil s podpisom Washingtonskega sporazuma in ustanovitvijo Federacije Bosne in Hercegovine. Ta sporazum, podpisan **18. marca**, je zajemal ozemlje Bosne, ki je bil pod nadzorom Muslimanov in Hrvatov. Ozemlje so razdelili na kantone. Pristojnosti so bile razdeljene med obe nacionalni skupini (Keesing's v Dolinar 1997, 36).

S premirjem med dvema narodoma, še ni bila odpravljena želja Srbov po vse večjem delu ozemlja. Srbi so začeli z obleganjem mesta Goražde in širili nasilje po ostalih vaseh. Zaradi srbskega neupoštevanja ultimata je NATO **11. aprila** bombardiral poveljniški bunker srbskega topništva. Po tem dogodku so bila srbska obleganja za kratek čas ustavljena (Silber in Little 1996, 355-366). Zaradi pritiskov s strani mednarodne skupnosti je Srbija konec poletja formalno prekinila stike z bosanskimi Srbi v resnici, pa jih je še vedno oskrbovala z orožjem (Silber in Little 1996, 367-376). Vojna se je tako še vedno nadaljevala. Kljub vse večji nevarnosti, ki

jo je predstavljalo prodiranje Srbov, ni bilo letalskih napadov mednarodne skupnosti s katerimi, pa bi gotovo uspeli zaščititi šibkejša naroda.

Slika 3.2: Ozemlja pod oblastjo VRS, HVO in ABiH ter varna območja ZN leta 1994

Vir: Martin Frost's former web site (2010).

3.3.1 RAZMERE V SREBRENICI

Honig in Both (1997, 125) pravita, da je v začetku 1994. leta v BiH prispel nizozemski motorizirani vojaški bataljon. V svoji sestavi je imel gosenična vozila z na vrhu pritrjenimi mitraljezi Browning kalibra 12,7 mm. Posredno bojno enoto naj bi zagotavljala enota šestih minometov kalibra 81 mm. Protioklepni zaščiti je bilo namenjenih 6 protioklepnih raketnih sistemov dolgega dosega – TOW ter 18 raketnih sistemov srednjega dosega – Dragon. Zaradi velikega nasprotovanja srbske strani, pa podpora helikopterjev ni bila zagotovljena (Honig in Both 1997, 125). Iz splošne predstavitve nizozemskega motoriziranega bataljona je razvidno, da je bil le-ta prelahko oborožen za izvajanje nalog, ki so mu bile zaupane.

Marca je v Srebrenico pod okriljem ZN prispelo 570 nizozemskih vojakov in zamenjali so kanadsko enoto, ki je bila tam že eno leto. Honig in Both (1997, 127)

prav tako beležita, dodatno nastanjenih 350 pripadnikov poveljstva za oskrbo. Celoten nizozemski bataljon naj bi tako štel 1.170 pripadnikov (*ibid.*). Obdobje menjave kanadskega kontingenta z nizozemskim so bosansko-srbske oborožene sile izkoristile in zasedle nadzor nad cesto Srebrenica – Žepa. S tem je postala enklava Srebrenica popolnoma izolirana (Srebrenica, a Safe Area 2002).

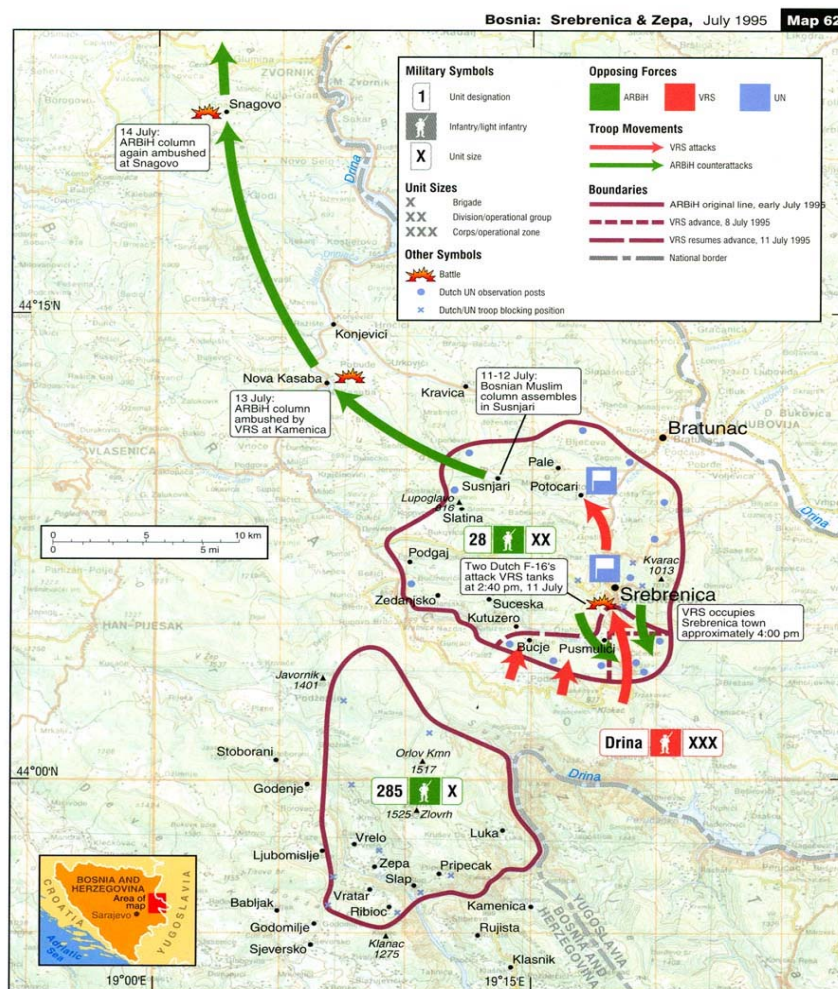
3.4 ČETRТА FAZA SPOPADOV: LETO 1995

Začetek leta se ni kaj bistveno razlikoval od prejšnjih let vojne. Omenim naj, da je embargo na dobavo orožja še vedno veljal mednarodna skupnost, pa je še vedno izvajala zelo malo letalskih napadov na vojaška oporišča bosanskih Srbov (Keesing's v Dolinar 1997, 37).

Najbolj drastična in brutalna pa je ravno sredina leta 1995. Mesec julij je najbolj »krvav mesec« v Evropi po koncu druge svetovne vojne. Bosansko-srbske oborožene sile so v četrtek **6. julija 1995** začele z ofenzivo proti Srebrenici in jo do **11. julija** tudi osvojile. Samo v nekaj dneh je v tem mestu prišlo do zelo velikih zločinov, ki so bili storjeni zoper domače prebivalstvo. Bosansko-srbske enote so pobile in poklale več tisoč moških, le malo ljudem je uspelo pobegniti. Mednarodna skupnost in Urad visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice (*Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights – OHCHR*) sta bila nepripravljena na tolikšno žalost in še večje število beguncev. Srbi so z osvajanjem mest nadaljevali in zasedli še mesto Žepa. Razmere so bile nevzdržne, zato je bil **22. julija** na novo oživiljen sporazum o vojaškem zavezništvu med Muslimani in Hrvati, ki je določal pomoč med narodoma in tesno sodelovanje med ABiH in HVO (Pirjevec 2003, 399-414).

Množične smrti, nenadno izginjanje prebivalstva, rušenje in uničevanje mest ter neznosno trpljenje prebivalstva so končno resno zdramili NATO, da je začel z konkretnimi letalskimi napadi uperjenimi proti bosanskim Srbom (Keesing's v Dolinar 1997, 38). Ko je imela vojska Federacije BiH v svoji lasti 51 % ozemlja so se začela mirovna pogajanja v Daytonu. Mirovni sporazum o prenehanju vojne je bil sklenjen **14. decembra** v Parizu (Silber in Little 1996, 383). Daytonski sporazum določa, da je Bosna in Hercegovina celovita država njena prestolnica, pa je Sarajevo. Nov sporazum določa, da Federaciji BiH (skupnost Hrvatov in Muslimanov) pripada 51 % ozemlja BiH medtem, ko RS pripada 49 % ozemlja BiH.

Slika 3.3: Zavzetje Srebrenice in Žepe julija 1995

Vir: Trajković (2005).

3.4.1 RAZMERE V SREBRENICI

V srebreniški enklavi je bilo okoli 600 Nizozemcev. Kontingent je obsegal poveljstvo bataljona, 2 motorizirani četi, 1 izvidniški vod s komandosi, 2 zaščitna voda, 1 inženirski vod, skupino za eksplozive in 2 skupini opazovalcev zračnega prostora za usmerjanje zračnih napadov (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 1999, 53).

Srbi so uperili veliko moči v onemogočanje dela nizozemskih enot. Poskrbeli so, da je nizozemski kontingent vedno čutil pomanjkanje z logistično oskrbo. Primanjkovalo je predvsem streliva in goriva, zato so posledično z omenjenima viroma zelo varčevali. Honig in Both (1997, 128) pravita, da so varčevali celo tako, da so patrole izvajali peš in izklapljali električne agregate. Srbi so točno vedeli, da

bodo s temi dejanji negativno vplivali na moralno in bojno sposobnost enot UNPROFOR (*ibid.*). Poleg enot UNPROFOR so bili v srebreniški enklavi tudi bošnjaški borci. Ti so bili oboroženi z lahkim pehotnim orožjem, protioklepni orožji, lahкими minometi in z nekaj mitraljezi (Honig in Both 1997, 130). Ta dejstva nam govorijo, da Srebrenica kot varno območje ni bila demilitarizirana, čeprav bi kot varno območje morala biti. V tem času se je razmejitvena črta večkrat premaknila. Zaradi slabih razmer in pomanjkanja je bilo prebivalstvo v Srebrenici lačno, obubožano in podhranjeno. Meje niso bile povsem zaprte in preko njih je potekal ilegalen pretok ljudi, blaga, orožja in streliva. Ker se razmere niso izboljševale so bile v okviru UNPROFOR ustanovljene enote za hitro posredovanje (RRF). To so bile dobro oborožene mobilne sile za posredovanje na kriznih žariščih, namenjene delovanju v operaciji vsiljevanja miru (*ibid.*). A tudi to ni pomagalo. Slaba logistična oskrba je pripomogla k temu, da se je večalo nezadovoljstvo med nizozemskim bataljonom, ki pa v Srebrenici vsekakor ni obvladoval nastajajoče situacije. In zgodil se je tragični julij, Srebrenica je padla v srbske roke prebivalstvo, pa je bilo pomorjeno.

4 SRBSKI NAPAD NA SREBRENICO IN ODZIV UNPROFOR-JA

V tem poglavju bom kronološko predstavila potek srbskega napada na Srebrenico. Zajela bom obdobje od **6. julija** do **11. julija**, ko je Srebrenica tudi padla.

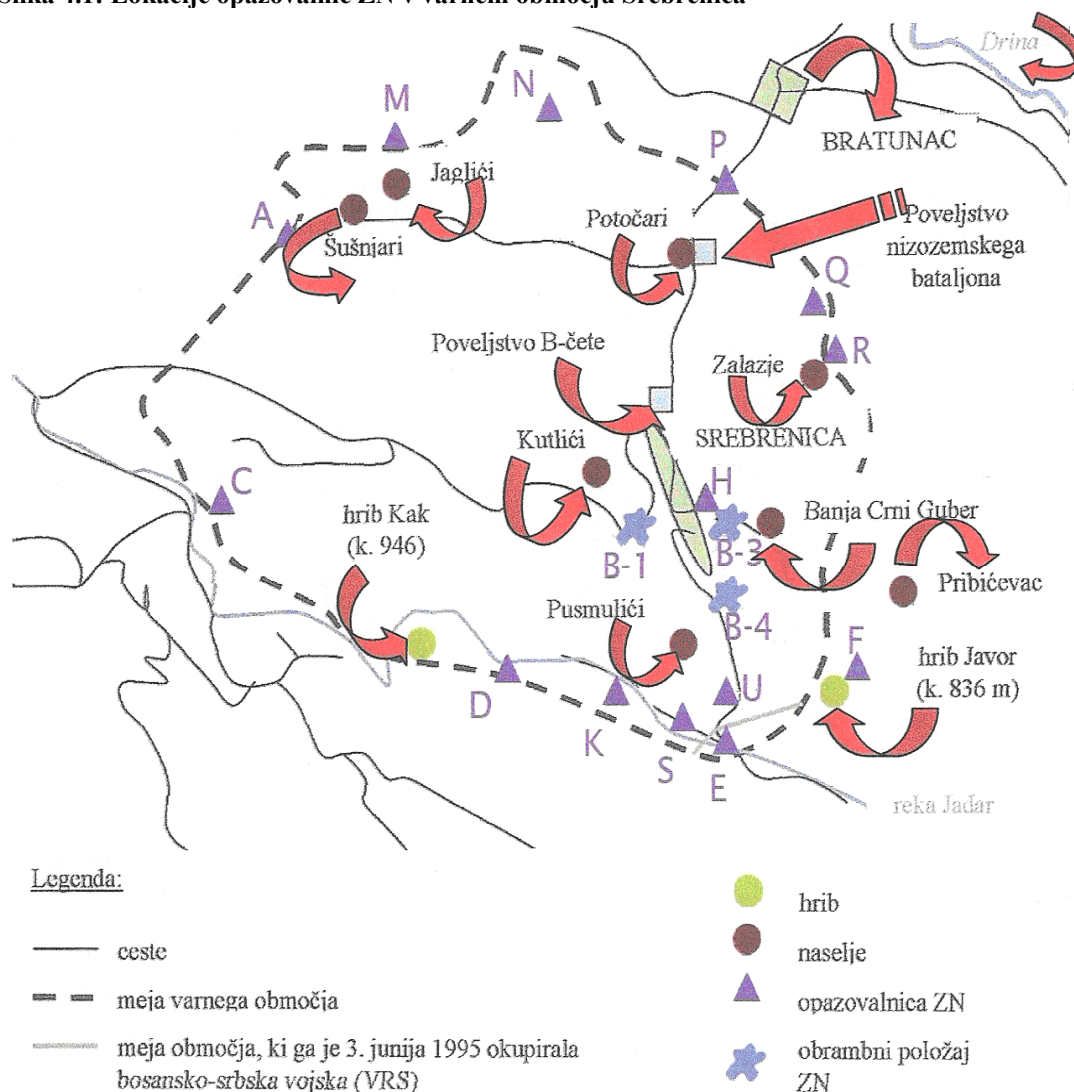
4.1 ZAČETEK NAPADA

Honig in Both (1997, 6) pravita, da se je srbski napad na Srebrenico pričel v **četrtak, 6. julija 1995** ob **03.15 h** ponoči. Bosansko-srbske oborožene sile so izstrelile 6 raket iz večcevne metalca raket, ki so padle na Srebrenico. Približno 45 minut po izstrelitvi prvih srbskih raket so o tem že poročale opazovalnice ZN. Te so bile postavljene na vrhovih vzpetin in imele zaradi te lege dobro preglednost nad celotnim območjem Srebrenice (za položaj opazovalnic ZN glej sliko 5.1).

Prvi dan srbskih napadov je bilo njihovo obstreljevanje uperjeno v okolico hriba Javor, saj se le-ta razprostira v bližini opazovalnic ZN in sicer opazovalnic Delta (D), Kilo (K), Sierra (S) in Foxtrot (F). Okoli **05.00 h** zjutraj so srbski tankovski izstrelki

začeli zadevati položaje bošnjaške vojske in bližino opazovalnice F. Okrog **13.00 h** je VRS uspelo poškodovati zaščitni zid omenjene opazovalnice. Srbi so z napadi na opazovalnico Foxtrot nadaljevali vse do **14.42 h** ko so trije tankovski izstrelki eksplodirali le nekaj metrov proč od opazovalnice Foxtrot (Report of the Secretary-General Assembly resolution 53/35 1999, 57-58).

Slika 4.1: Lokacije opazovalnic ZN v varnem območju Srebrenica

Vir: Honig in Both (1997, 14).

Sile UNPROFOR so, bi lahko rekli, kar »negibno stale« in opazovale kaj se dogaja. Po začetnem srbskem streljanju je na obstreljevalni opazovalnici Foxtrot sedem nizozemskih vojakov takoj poročalo o srbskem napadu na Srebrenico. Poveljnik nizozemskega bataljona podpolkovnik Ton Karremans na srbski napad ni

odgovoril s protinapadom, ampak je od srbske strani zahteval samo »pojasnilo« za napad (Honig in Both 1997, 8). Srbi so z namenom pridobitve dodatnega časa, odgovorili, da bodo dodatne obrazložitve podajali le, če jih za to zaprosijo samo pisno in ne ustno (*ibid.*). Tudi s strani brigadnega generala Ceesa Nicolaia, takratnega načelnika štaba sil UNPROFOR v Sarajevu, je bila možnost zračne podpore zavrnjena. Lahko bi rekli, da je UNPROFOR v upanju, da bodo bosanski Srbi priznali neodvisno državo Bosno in Hercegovino, preveč oklevali. V tem času se je evropski pogajalec Karl Bildt sestal s srbskim predsednikom Miloševićem, a pogajanja niso obrodila sadov. Enote UNPROFOR so bile še vedno mnenja, da ni potrebno uporabiti silo, saj bi le-ta pokvarila pogovore in preprečila morebitno srbsko priznanje BiH (Honig in Both 1997, 8). Honig in Both (1997, 8) opozarjata na dejstvo, da reakcije, ki so bile (ne)izvedene tega dne, kažejo na dejstvo, da je bilo uresničevanje mandata mirovne operacije sekundarnega pomena v primerjavi z ohranjanjem varnosti osebja OZN. Kot vidimo so zelo oklevali tudi pri uporabi sile, katera naj bi bila uporabljena samo kot skrajni možni ukrep (*ibid.*).

4.2 INTENZIVIRANJE NAPADA

Padle so prve žrtve. Bosansko-srbske oborožene sile so v **petek, 7. julija 1995**, svojo ofenzivo še bolj intenzivno nadaljevale. Kljub meglenemu jutru, je bilo s srbske strani zabeleženih 27 eksplozij topniških granat. Honig in Both (1997, 8) pravita, da je zvečer 16 srbskih granat zadelo Srebrenico. Srbski tanki so izstrelili 10 granat namenjenih v elektro objekt blizu poveljstva bataljona v Potočarih. Umrli so štirje ljudje okoli 20, pa jih je bilo ranjenih. Drugi dan obleganja Srebrenice je bilo že skupno zabeleženih 287 detonacij s srbske strani in 21 z bošnjaške (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 1999, 58).

Tudi drugi dan srbskega obleganja Srebrenice ni bilo nobenega odziva s strani enot UNPROFOR. Kljub slabemu vremenu in dodatni megli so bosansko-srbske oborožene sile nad srebreniško enklavo izvajale ofenzivo podpolkovnik Karremans, pa je tega dne preveč »podcenjeval« srbsko vojsko (Honig in Both 1997, 9). Menil je, da bosansko-srbske oborožene sile samo lažno ustrahujejo bošnjaške vojaške sile, njihov narod ter enote UNPROFOR. Nikakor niso predvidevali, da gre v bistvu za zelo resen začetek organiziranega napada na varovano enklavo.

4.3 SRBSKO ZAVZETJE OPAZOVALNICE FOXTROT IN OPAZOVALNICE UNIFORM

Sobota je bila dan, ko je po dogodkih sodeč že postajalo jasno, kdo bo pisal zgodovino, kdo bo žaloval in kdo se bo nečastno predal.

Točno ob **11.26 h** je tankovski ogenj začel zadevati okolico opazovalnice Foxtrot. Ob **13.25 h** in **13.35 h** se je vnel neposreden boj med bosansko-srbskimi in bošnjaškimi silami (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 1999, 59). Topovske granate so padle tudi v osrčje Srebrenice potem, pa so se Srbi zopet osredotočili na opazovalnico Foxtrot. Opazovalnica je bila poškodovana, del zaščitnega zidu, pa se je celo zrušil (Honig in Both 1997, 9). Enote UNPROFOR so presenečene opazovale spopad med obema vojskama in se srbski strani tudi niso poskušale upreti. Ob **14.26 h** je bosansko-srbska vojska z lahkoto zavzela več dni obstreljevano opazovalnico Foxtrot. Srbi so ob **14.45 h** razoroženim Nizozemcem dovolili zapustiti opazovalnico (Report of the Secretary General pursuant to General Assembly resolution 1999, 59). Ob nizozemski zapustitvi ene najpomembnejših opazovalnic so Bošnjaki začeli Nizozemce obravnavati kot sovražnike in tako ob vstopu nizozemskega vozila v Srebrenico postavili blokado. S tem početjem so jim Bošnjaki dokazali, da jim ne zaupajo več predvsem, pa so pripadnikom OZN omejili njihovo svobodno gibanje po bošnjaškem ozemlju. Opazimo lahko, da so se muslimanski borci in civilisti že tretji dan vojskovanja s strani mednarodne skupnosti čutili popolnoma izdane. In imeli so prav (Honig in Both 1997, 9)

Sobota, 8. julija 1995, je bila tragična iz dveh razlogov. Po prvem srbskem zavzetju ene od pomembnejših opazovalnic enot OZN je bila v popoldanskih urah (okoli **18.30 h**) obkoljena tudi druga opazovalnica – Uniform. Po več urnem trajajočem spopadu med bosansko-srbskimi in bošnjaškimi enotami je Srbom uspelo prodreti v neposredno bližino opazovalnice in jo v celoti obkoliti. Nizozemska vojska na opazovalnici je obstala Bošnjaki, pa so se s protioklepnim orožjem umaknili v Srebrenico (Honig in Both 1997, 10).

Civilno srebreniško prebivalstvo in ABiH se je začela sama pogajati z nizozemsko vojsko. Od njih so zahtevali zaustavitev umika nizozemskih posadk z opazovalnic in postavitev nizozemske blokade ob vstopu Srbov v Srebrenico. Ker se je zdelo kot, da Nizozemci spijo in se na srbske napade in prošnje Bošnjakov nikakor ne odzivajo so jih slednji začeli napadati (Honig in Both 1997, 11).

Kot sem že prej omenila se enote UNPROFOR na opazovalnici Foxtrot pred njeno zasedbo niso upirale. Vodnik Van Rossum je po radijski zvezi nadrejene najprej vprašal za evakuacijo posadke. Omenim naj, da je poveljnik Karremans tokrat že drugič zaprosil za zračno podporo, a je načelnik štaba v Sarajevu Nicolai to prošnjo zavrnil (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 1999, 59). Po virih sodeč je sicer prišlo do ukaza upora s strani majora Frankena naj nizozemski bataljon izstrelil raketo in uničil srbski tank, ki se je približeval opazovalnici na hribu. Posadka se je zaradi strahu za lastna življenja odločila brezpogojno vdati ter raje kot boriti, kreniti proti Srebrenici. Ker je nizozemsko vozilo tu naletelo na blokado je vodnik Van Rossum po radijski zvezi vprašal poveljnika čete za navodila. Ta mu je ukazal, naj prebijejo bošnjaško blokado in nadaljujejo pot. Med prebitjem blokade je prišlo do ene smrtne žrtve med nizozemskimi vojaki (Honig in Both 1997, 10). Zaradi padlega vojaka in novice o zasedbi prve opazovalnice so se nizozemski vojaki na opazovalnici Uniform brez najmanjšega odpora sami predali in se odločili, da bodo raje ostali v srbskih rokah, saj so sklepali, da je to za njih varneje kot pa beg v Srebrenico (Honig in Both 1997, 10).

4.4 SRBSKO ZAVZETJE OPAZOVALNIC SIERRA, KILO IN DELTA

Dva dni pred končnim padcem Srebrenice so bili Srbi od le-te oddaljeni samo še dva kilometra. Ob **9.00 h** zjutraj so bosansko-srbske enote zavzele še opazovalnico Sierra ob **18.15 h**, pa še opazovalnico Kilo. Ker je neizbežno sledilo še zavzetje opazovalnice Delta, je njen poveljnik, vodnik Ruud Zuurman, svojo posadko kar sam evakuiral, a je bila s strani Bošnjakov v vasi Kutuzera zaustavljena (Honig in Both 1997, 12). Točno opoldne so bosanski Srbi do tal požgali vasico Pustumlići, in zajeli okoli 30 nizozemskih vojakov (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 1999, 62).

Tudi četrti dan srbskega obkoljevanja Srebrenice (**nedelja, 9. julij 1995**) ni bilo nobenega oboroženega odpora s strani enot UNPROFOR. Medtem ko je podpolkovnik Karremans še vedno okleval o možnosti letalske podpore, pa je ZDA v Bruslju jasno izrazila pobudo za zračno podporo zveze NATO. Po besedah Honiga in Botha (1997, 13) je ZDA naletela na nasprotovanje nizozemskega veleposlanika, ki je menil, da je ta odločitev prenevarna.

Po ukazu poveljnika sil UNPROFOR, francoskega generala Bernarda Janvierja, so okoli **22.00 h** sile podrejene enote zavzele obrambne položaje v okolici Srebrenice. Njihov namen je bil blokirati vstop bosansko-srbskih enot v naselje. Ko so podrejene enote UNPROFOR prispele do nizozemskega bataljona so čakale na srbski napad, v tem primeru, pa bi bile tokrat celo pripravljene odgovoriti s protinapadom.

Yasushi Akashi (posebni odposlanec ZN za nekdanjo Jugoslavijo) in general Janvier sta srbski strani postavila ultimat. V njem zahtevata ustavitev srbskih napadov, umik srbske vojske nazaj na meje srebreniške enklave ter izpustitev vseh do sedaj zajetih nizozemskih vojakov (Honig in Both 1997, 15).

4.5 VRHUNEC NAPADA

Nizozemska postavitve vojakov, v **ponedeljek 10. julija 1995**, okoli Srebrenice je trajala od **03.30 h - 05.00 h**, ko sta bila zasedena položaja Bravo-1 in Bravo-4 (glej sliko 5.1). Na ta način je bil Srbom blokirani vstop z zahoda in juga Srebrenice, dve vozili, pa sta se še odpravljali na položaj Bravo-2 in Bravo-3. S tem je bila postavljena blokada tudi na vzhodu (Honig in Both 1997, 14).

Slabe tri ure po postavitvi nizozemskih vojakov okoli Srebrenice je srbska stran začela z neposrednimi napadi. Na Srebrenico je bilo odvrženih 100 granat (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999, 64). Nizozemski vojaki so krenili k obrambi položaja Bravo-2, a je srbski tank streljal na njihovo YPR vozilo zaradi česar, je njegova posadka naprej morala kreniti peš. Nizozemske enote so zaprosile za posebno vleko za vozilo YPR, ki je ostalo nepremično v jarku, a so Srbi napadli tudi nizozemsko vleko, ki zato do cilja poškodovanega YPR sploh ni prišla (Srebrenica, a Safe Area 2002). Začasn kaos in zmedo pri nizozemskem bataljonu so Srbi izkoristili in do **18.00 h** uspeli prodreti do položaja, dve uri kasneje, pa so dejansko prodrli v zelo neposredno bližino Srebrenice. Srbi niso skrivali svoje premoči in na ta način so poganjali prebivalcem strah v kosti. Tamkajšnje prebivalstvo je panično začelo zapuščati svoje domove in se pred srbsko vojsko umikalo v Potočare (Honig in Both 1997, 17).

Navali bošnjaških beguncev v sosednje kraje in njihova zaustavitev s strani Bošnjakov (ti so begunce ustavili in jih poslali nazaj v Srebrenico) je povzročila še večji razpad med Bošnjaki in enotami mednarodne skupnosti. Bošnjaki so z ukrepom zaustavitve vala beguncev želeli pritisniti na Nizozemce, naj se končno borijo in

posredujejo zahtevo po zračnih napadih. Okoli sedme ure zvečer so Nizozemci zaprosili za zračno podporo zveze NATO (Honig in Both 1997, 18). Odločitev o zračni podpori je premleval general Janvier in jo zavrnil. Bil je mnenja, da uporaba zračnih sil zveze NATO še ni potrebna in, da bo ob nujni uporabljen šele naslednjega dne - **11. julija 1995** (Honig in Both 1997, 19-20).

Ob **21.00 h** so Srbi postavili Nizozemcem zelo jasn ultimatum. Srbi tako dajejo Nizozemcem na voljo 48 h, da se umaknejo iz varnega območja Srebrenice. Ultimatum, pa naj bi začel veljati že naslednji dan zjutraj – torej **11. julija ob 06.00 h**. Srbi so poleg vsega tega zahtevali, da Nizozemci za sabo v Srebrenici pustijo vso vojaško opremo in orožje. VRS naj bi muslimanskemu prebivalstvu in nizozemskim vojakom celo zagotavljala »varen odhod« iz Srebrenice (Honig in Both 1997, 21).

Po Honigovem in Bothovem (1997, 16) mnenju je UNPROFOR storil ključno napako, ko iz svojega vozila YPR ni na srbske strele odgovoril nazaj s svojimi strelji. Avtorja poudarjata, da je sicer pravilno, da so nizozemske sile po tem dogodku znova zaprosile za zračno podporo, a bi morale pred tem nujno obnoviti svojo listo ciljev, ki je bila sodeč po srbskih dejanjih že precej zastarela (*ibid.*).

Drugo ključno napako je nizozemski bataljon storil, ko se ni odzival na srbski prodor proti Srebrenici. S srbskim prihodom pred »vrata« Srebrenice so Nizozemci odgovorili le z nekaj izstreljenimi opozorilnimi strelji ter nekaj signalnimi, osvetljevalnimi minami. Namesto, da bi jih poskušali potisniti nazaj od osrčja Srebrenice so se sami Nizozemci še bolj pomaknili v njeno jedro in bosansko-srbskim enotam pustili prosto pot k njeni zasedbi (Honig in Both 1997, 17).

Enote UNPROFOR so se napačno odzvale tudi na ultimatum, ki je bil postavljen s srbske strani. Na ultimatum slednjih so Nizozemci okrog polnoči odgovorili s svojim ultimatom. Ta je od bosanskih Srbov zahteval njihov umik iz okolice »varnega območja«. Če Srbi zahteve nizozemskega bataljona ne izpolnijo naj bi prišlo do zračnih napadov na srbske napadajoče enote. To je bila sicer dezinformacija, ki jo je nizozemski bataljon s strani svojih nadrejenih napačno razumel. Ta je verjel, da bo do zračnih napadov dne **11. julija** res prišlo in ta napačni podatek naprej prenesel do Bošnjakov. Ti so bili ob novici, da bodo naslednjega dne v jutranjih urah izvedeni množični zračni napadi na vnaprej predvidene srbske cilje in srbske enote ob cesti, ki vodi v Srebrenico zelo nezaupljivi (Honig in Both 1997, 21). Podpolkovniku Karremansu je bilo okoli **04.00 h** potrjeno, da ima NATO seznam 40 ciljev in, da je

predvideno, da bodo letala zveze NATO nad cilji točno ob **06.50 h** (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 1999, 67).

4.6 ZAKLJUČEK NAPADA

Torkovo jutro je bilo jasno, torej ugodno za zračne napade. Okrog **06.00 h** sta bila ponovno zasedena nizozemska obrambna položaja Bravo-1 in Bravo-3. Opazovalci zračnega prostora so bili na svojih položajih z namenom usmerjanja letal na predvidene cilje na tleh (Srebrenica, a Safe Area 2002).

V zgodnjih jutranjih urah se je v zrak dvignilo okoli 60 letal med katerimi so bila letala za nadzor, letala za elektronsko motenje protizračne obrambe, letala z gorivom lovci za uničevanje protizračne obrambe. Po ocenah virov je bilo za napad na kopenske cilje namenjenih okoli 12 letal.

Dopoldne se je začelo zelo mirno in ni bilo niti pomisleka o tem, kaj se bo zgodilo v popoldanskih urah. Nizozemci so na svojih položajih čakali na приход letal in sam začetek zračnih napadov medtem, pa jih je UNPROFOR čakal z novicami o nadaljevanju srbskega napada. To je posledica popačene informacije iz prejšnje dne lahko bi rekli, da je celo dejstvo, ki je vodilo v katastrofo, ki se je zgodila nekoliko ur pozneje. Ker niso prišla niti letala niti niso Nizozemci poročali o srbskih napadih so ob **09.30 h** odšli Nizozemci na izvidovanje. Ugotovili so, da se srbski tank skupaj s srbskimi tovornjaki zelo hitro pomika proti Srebrenici zato so vnovič takoj zaprosili za zračne napade (Honig in Both 1997, 23). Ob **11.00 h** so bosanski Srbi začeli z obstreljevanjem in tako napadli položaj Bravo-1, ob **11.30 h**, pa so se srbske sile že usmerile proti poveljstvu čete Bravo v Srebrenici. Srbi so svoj pohod nadaljevali proti nizozemskima opazovalnicama Mike in November ob **12.30 h**, pa je v srbske roke padla tudi opazovalnica Hotel (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 1999, 68). Honig in Both (1997, 23) poudarjata, da na dan **11. julija 1995** nizozemske enote še vedno niso streljale nazaj proti srbskim enotam. Srbi so imeli prosto pot in očitno se jim ni bilo potrebno prav preveč truditi, da bi prišli prav do samega poveljstva v Srebrenici. Bosansko-srbske oborožene sile so začele obstreljevati lokacijo četrtega poveljstva v Srebrenici. Nanjo so srbske enote metale minometne mine in granate, ki so povzročile pokol med civilisti (Honig in Both 1997, 24). Omenim naj dejstvo, da so letala zveze NATO, ki so ob **06.00 h** letela nad ozračjem Srebrenice zaradi pomanjkanja goriva še pred poldnevom poletela nazaj

v svojo bazo. Srbski radarji so njihov umik pravilno zaznali in Srbi so izkoristili njihov odhod ter na ta način zasedli vse poprej omenjene opazovalnice (*ibid.*).

Bilo je komaj poldne, ko je bil zračni napad na srbske cilje končno odobren (Honig in Both 1997, 24). Natova letala so s prihodom na cilje zamujala za slabo uro. Ob **14.30 h** sta nizozemska lovca F-16 spustila nevodeno bombo Mk-82 in poškodovala dva srbska tanka. Petnajst minut kasneje je priletel naslednji par lovcev F-16. Zaradi zelo goste poraščenosti terena je bil cilj zelo slabo viden in lovca sta se vrnila v svojo bazo brez opravljenih napadov. Za naslednji prelet je bilo zadolženo letalo A-10. Tudi to ni izvedlo nobenega napada nad srbskimi cilji, saj je bil še na nezasedeno opazovalnico Papa prejet srbski ultimatum. Ta je zahteval brezpogojno prekinitev letalskih napadov zveze NATO, v nasprotnem primeru jim grozi pobijanje zajetih nizozemskih vojakov in obstreljevanje beguncev skupaj s pripadniki nizozemskega bataljona (Honig in Both 1997, 25). V hipu so bila obveščena vsa poveljstva v Sarajevu, Zagrebu, Tuzli in v Haagu. Nizozemski predsednik vlade Wim Kok, zunanji minister Hans van Mierlo in obrambni minister Voorhoeve so zahtevali ustavitev zračnih napadov. S podporo odposlanca Aksahija in poveljstva sil UNPROFOR za BiH v Sarajevu so zračni napadi prenehali. Kljub temu, da sta NATO in UNPROFOR nehala z napadi so bosanski Srbi še bolj vztrajno rinili proti Srebrenici. Zaradi obstreljevanja mesta so begunci bežali proti Potočarom nizozemske čete Bravo, pa so se umaknile v samo jedro Srebrenice. Ostale nizozemske enote so se brez upora začele umikati za begunci. Po nekaterih virih je Srebrenica padla v roke bosanskih Srbov ob **16.00 h** drugi viri pa beležijo, da je bila srbska zastava razobešena na vrhu pekarnice v Srebrenici že ob **14.07 h** (Honig in Both 1997, 26 in Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35 1999, 68).

Odziv enot UNPROFOR je bil slab, neresen oziroma se je zdelo kot, da nimajo želje niti interesa zaščititi nemočno prebivalstvo. Ko so že okoli **11.00 h** padle tri opazovalnice ZN, bi enote UNPROFOR skupaj z nizozemskim bataljonom morale napasti srbske enote, a tega niso storile in so se raje pomikale proti zaledju (Honig in Both 1997, 23).

Ob neposrednem napadu na Srebrenico in streljanju na civiliste so bile enote UNPROFOR zopet brez konkretnega odgovora. Brez uporabe ognja nad Srbi so se skupaj s prebivalstvom umikale proti Potočarom in le ranjencem skušale nuditi medicinsko pomoč. Begunci so bili kljub upanju v nizozemsko pomoč prepuščeni

sami sebi, zato so se obnašali panično in brezglavo (Honig in Both 1997, 24). Beg beguncev se je odvijal pred očmi pripadnikov ZN ti, pa zelo očitno niso bili preveč zainteresirani, da bi rešili Bošnjake. Na to dejstvo kaže podatek Honiga in Botha (1997, 24-26), da obstajajo celo slike, na katerih ob pogledu na srbsko osvajanje Srebrenice, podpolkovnik Karremans nazdravlja s srbskim generalom Ratkom Mladićem.

5 GENOCID NAD BOŠNJAKI V SREBRENICI

Sledila je tragedija, ki je nazorno pokazala nemoč mednarodne skupnosti, da bi zaščitila šibkejšo pred močnejšim. Množice beguncev, ki so pribežale v Potočare, so se zatele na sedež nizozemskega bataljona. Do zadnjega kotička nabita dvorana je sprejela le še okoli 4.000 ljudi, pred njenimi vrati, pa je ostalo še več kot 20.000 beguncev. V Potočarih so bili poleg beguncev tudi nizozemski vojaki, ki so bili psihično tako šokirani in prestrašeni, da Bošnjakom niso mogli nuditi prav nikakršne pomoči (Del Ponte 2001). Ostali, pretežno moški, so se zbrali v vasi Sušnjari v bližini Srebrenice in skozi gozd v verižni vrsti bežali proti Tuzli. To skupino so sestavljali oboroženi pripadniki vojaškega osebja, civilisti in neoboroženi vojaki (Ralston 2001).

Za **12. julija** je bilo dogovorjeno, da se v vas pripelje 50 - 60 avtobusov in tovornjakov s katerimi naj bi se začela deportacija beguncev. Pred očmi mednarodne skupnosti se je začela odvijati katastrofa. Pripadniki bosansko-srbskih oboroženih sil so begunce ločili v dve skupini. Ženske in otroke so vkrcali na avtobuse, moške pa zadržali v Potočarih. Tu so jih razdelili na podskupine jih odpeljali na različne lokacije in jih usmrtili (glej prilogo H). Prejšnja skupina, namenjena v Tuzlo je bila zaustavljena na cesti Bratunac – Milići. VRS je med **11. in 18. julijem 1995** pobila na tisoče Bošnjakov (Del Ponte 1999). Srbi so uporabljali različne metode pobijanja ljudi. Nekatere so pobili na mestu zajetja druge, pa so s pomočjo uporabe megafonov dodatno prisilili v predajo. Ujete civiliste so razvrstili v kolone od 10 - 40 ljudi ter jih usmrtili s strelnim orožjem. Posamezne skupine ljudi so bile prepeljane v zapuščene šole, skladišča in druge objekte, kjer so jih umorili vpričo drugih ujetnikov (Shaw 2003, 192). Takšna taborišča so bila namenjena tudi fizičnemu in psihičnemu mučenju zatem, pa so bili ti isti ujetniki prepeljani na oddaljena polja, kjer so jih bosanski Srbi pobili in pokopali. Pobitih je bilo okoli 8.000 Bošnjakov, medtem ko so ženske in otroke deportirali na ozemlje pod nadzorom Republike BiH. Z namenom

rojevanja »srbskih otrok« je bilo v srbskih taboriščih posiljenih več kot 20.000 žensk (Vlada Republike Srpske – Komisija za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995 2004, 7-22). V poskusu prikritja množičnih pobojev so bosanski Srbi grobišča predstavljali na sekundarne lokacije, a so bili s pomočjo satelitskih posnetkov le-ti tudi odkriti (Meštrović 1996, 34). Vsako leto odkrijemo nova grobišča vse žrtve, pa verjetno sploh ne bodo nikoli celotno identificirane.

5.1 KARAKTERISTIKE GENOCIDA

Po mnenju Bogoeve in Fetscherjeve (2005, 276) je tragični pokol osupljiv zaradi obsega storjenih zločinov, saj je ta masaker na evropskih tleh štel največ žrtev po koncu 2. svetovne vojne. Poleg vseh najdenih umrlih v spopadu, je bilo v množičnih grobovih in sekundarnih grobiščih odkritih 2.500 posmrtnih ostankov fantov in moških. Ekshumirana trupla so pokazala, da so ljudje umrli s prevezanimi očmi ter zavezanimi rokami ali pa so jih ustrelili v tilnik ali hrbet. Po mnenju avtoric je tu potrebno omeniti še, da so prebivalci enklave verjeli, da jim je s pomočjo mirovnihi enot UNPROFOR ter zračnih sil zveze NATO zagotovljena varnost. Netipično, pa je njihovo ravnanje ko niso z zračnimi silami zaustavili Srbov.

Glavna karakteristika genocida je, da so bili žrtve predvsem moški. Izvajalci genocida so bili pripadniki VRS. Vojak in četnik je pomenil nekaj zelo podobnega. Bosansko-srbski predsodek je bil, da je čisto vsak, tudi neoborožen bošnjaški moški potencialna nevarnost. Rovšnik (2007, 15) navaja, da je vrh mednarodne skupnosti govoril, da se Srbi bojujejo z Muslimani, mednarodna skupnost, pa rešuje civiliste. Tako so reševali ženske in otroke medtem, ko so bili dečki in moški med 12 in 80 letom starosti obsojeni na smrt. Takšno ravnanje Srbov je omogočila popolna mobilizacija VRS. Na nekaterih območjih so vojaki samo zamenjali vojaške uniforme za četniške. V tem istem času, pa ni bilo na bošnjaški strani oboroženih niti 10 % Muslimanov. K številnim žrtvam je pripomogel tudi odnos med pripadniki DUTCHBATA in CANBATA. Posnetek pogovora med kanadskim in nizozemskim vojaškim opazovalcem junija 1995 govori o tem, kako ju ne briga za usodo bošnjaških moških v mestu. Takšna razmišljanja je Mladić razumel kot zeleno luč za pokol (*ibid.*).

5.2 VLOGA BOSANSKO-SRBSKIH OBOROŽENIH SIL PRI GENOCIDU

Povsem jasno je, da je Radovan Karadžić, predsednik RS izdal direktivo VRS v zvezi z dolgoročno strategijo sil v enklavi. Ta navaja, da mora VRS izvršiti popolno fizično ločevanje Srebrenice od Žepe ter onemogočiti komuniciranje med dvema enklavama (Čengić 2009, 12). Srbske sile so Srebrenico napadle **6. julija** in jo do **11. julija** tudi zasedle. Zgodil se je genocid, ki so ga izvršile VRS pod vodstvom Ratka Mladića ter paravojaške enote »Škorpijoni« pod poveljstvom ministra za notranje zadeve v Srbiji. Prišlo je do enega največjih masakrov v Evropi od druge svetovne vojne naprej, v katerem je bilo ubitih okrog osem tisoč ljudi (Čengić 2009, 13).

Nobenega dvoma torej ni o tem, da je za množične poboje storjene v Srebrenici in ostalih krajih v njeni okolici odgovorna vojska bosanskih Srbov. Veliko, pa se govori o tem ali je bila odločitev za takšna dejanja politična ali vojaška. Čengić (2009, 13) meni, da je bil motiv najverjetneje čiščenje srbskega ozemlja, ki je vključevalo zahodno Bosno. Srbi naj bi se najbrž želeli Muslimanom maščevati še zaradi dogodkov iz davne preteklosti (za časa otomanskih Turkov) in dogodke med leti 1992 in 1995. Dejstvo je, da jasen ukaz za množične poboje ni bil nikoli odkrit, a Čengić (2009, 14) še vseeno meni, da je skupek vseh motivov in problemov vodil k namerni in naklepni odločitvi. Ključno vprašanje je tudi ali je vojsko bosanskih Srbov koordiniralo politično vodstvo RS in morda tudi Beograd. Kljub temu je danes povsem jasno, da je takratni predsednik RS Radovan Karadžić nedvomno dal ukaz za napad in zavzetje enklave. Vemo tudi, da je poveljnik bosansko-srbskih oboroženih sil Ratko Mladić nedvomno prispeval pri teh dogodkih in dajal ukaze. Haaško sodišče jima je pripisalo odgovornost za genocid v Srebrenici, hude kršitve ženevske konvencije iz leta 1949, kršitve zakonov in vojnih navad ter zločine proti človečnosti. Haaška obtožnica, izdana leta 1995, ju bremeni tudi genocida in sodelovanja pri genocidu, pregona na politični, verski in rasni podlagi, iztrebljanja, uboja, deportacije in drugih nehumanih dejanj, ubojev, izpostavljanja civilistov nasilju ter zajetja talcev (Čengić 2009, 14).

Danes, petnajst let po genocidu v Srebrenici, sta Radovan Karadžić in Ratko Mladić še vedno srbska nacionalna heroja. Haaška roka pravice do sedaj še ni zajela generala Mladića, čeprav v javnost prihajajo posnetki o njegovem lagodnem življenju v okviru elitnih zabav, obiskov v imenitnih beograjskih restavracijah in nogometnih

tekem (Čengić 2009, 14). Z razliko od njega, je bil Radovan Karadžić, v preobrazbi alternativnega zdravnika Dragana Dabića, aretiran julija 2008.

1. aprila 2001 se je s pomočjo del Pontejeve in bivšega srbskega premiera Zorana Đinđića v zaporu znašel tudi Slobodan Milošević. Ta nekdanji srbski predsednik je bil aretiran poleg korupcije tudi zaradi zločinov zoper človečnost. S posredovanjem Đinđića je Milošević, **29. junija 2001**, pristal v scheveningenski ječi, kjer je zaporna enota haaškega sodišča. V primeru vojne v BiH in genocida v Srebrenici se je prvič v zgodovini pripetilo, da je neka država tožila drugo državo. Leta 1993 je Bosna vložila tožbo proti Srbiji in jo obtožila za zločine med bosansko vojno. Miloševićeva vpletenost v vojno v BiH sprva ni bila čisto povsem jasna pozneje, pa so vsakršni dvom pregnali izvirniki z zasedanja beograjskega vrha in pripovedi skesanih prič. Ti so jasno dokazovali podrejenost bosansko-srbskih oboroženih sil in njenega vodstva oblasti v Beogradu. Beograd se je haaškemu ukazu o izročitvi dokumentov odločno uprl. Beogradu je celo uspelo uveljaviti zaščitne ukrepe glede dokumentov. Junija 2004, so sodniki kljub srbskemu nasprotovanju ocenili, da imajo dovolj dokazov, da podprejo vseh šestinšestdeset točk obtožnice, med katerim sta tudi genocid, Srebrenica in Sarajevo. Potrjeno je bilo tudi Miloševićevo sodelovanje s srbskimi voditelji iz Bosne z namenom uničevanja muslimanskega prebivalstva. Slobodan Milošević je umrl marca 2006 in tako ni dočakal svoje sodbe mi, pa nikoli ne bomo izvedeli ali bi bil Milošević obtožen genocida ali sotorilstva pri genocidu (Hartmann 2008, 123-124).

Haaško sodišče je presodilo, da je bil s pobojem skoraj 8.000 Muslimanov v Srebrenici storjen genocid, ki ga je zagrešila VRS pod vodstvom Mladića (Outreach Programme, 2004). Sodišče, pa je Srbijo oprostilo neposredne odgovornosti ali sokrivde za genocid med vojno v BiH v letih 1992-1995. Odškodnina BiH po izplačilu visoke denarne odškodnine je bila zavrnjena. Srbija ni storila genocida, ni sodelovala v zaroti in ni bila neposredna udeleženka v vojni. Sodišče meni, da pa bi lahko izkoristila svoj očitni vpliv na bosanske Srbe in s tem preprečila genocid nad Bošnjaki v Srebrenici (Penava 2007/2009). Ker tega ni storila jo sodišče bremeni kršitve mednarodnega prava. Srbiji je bilo ukazano izboljšati sodelovanje z Mednarodnim kazenskim sodiščem za nekdanjo Jugoslavijo (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia – ICTY) ter izročitev vseh haaških obtožencev, najprej seveda Karadžića in Mladića. Omenim naj, da je bil zaradi sodelovanja pri

genocidu, na 35 let zapora, obsojen tudi general Radislav Krstić. Sodišče je priznalo, da je med vojno obstajala namera uničiti Bošnjake in da je bilo etnično čiščenje prisotno po vsej BiH. Bošnjaki predvsem pa združenje *Matere enklav Srebrenice in Žepe* so to sodbo težko sprejele, saj sodišče potrjuje neposredno vojaško pomoč Srbije RS, a tega ne kaznuje (Čengić 2009, 17).

6 SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Srebrenica je tisto mesto, ki bo imelo v očeh mednarodne skupnosti za vedno prav poseben prizvok. Spominja nas na žalost, trpljenje, umore in poboje ter veliko krivdo, ki se je zgodila pred očmi mednarodne skupnosti. Na območju, ki je bilo prav zaprav »ovito« v modro zastavo, so se v samo enem tednu zgodile najhujše oblike kršitev človekovih pravic. Želja po vse večjem »srbskem ozemlju« in serija napačnih odločitev je vzrok smrti več kot 7.000 muslimanskih moških in fantov, katerim so bila pred očmi mirovnih sil UNPROFOR odvzeta življenja.

Bosansko-srbske oborožene sile so prve začele z oboroženimi spopadi na koncu vojne, pa zadnje odvrge orožje. Agonija bosanskih Srbov je leta 1995 preseгла vse rekorde nasilja, ki so bili izvedeni od prvega leta vojne v Bosni in Hercegovini. Ko je ob osvajanju Srebrenice VRS doumela, da so Združeni narodi Bošnjakom »nenaklonjeni« oziroma, da skoraj sigurno ne bodo uporabili zračnih sil so to seveda spretno izkoristili. Taktirko so obračali na svoj mlin in sami določali pravila igre, ki so jo pravzaprav igrali sami. Znali so izkoriščati neodločenost ZN odlično, pa so se znali tudi izogniti posredovanju zračnih sil. Menim, da je bila operacija UNPROFOR neuspešna predvsem zaradi nejasnega mandata. Njene enote niso natančno poznale svojih nalog obenem, pa so preveč silile k operaciji vsiljevanja miru v času, ko je vojna potekala že v polni meri. Bosansko-srbskim oboroženim silam je bilo na kožo pisano tudi določilo ZN, da naj se njihove mirovne sile branijo le v primeru direktnega napada nanje in še to le z lahkim odporom. Le v skrajnih primerih, pa naj bi mirovne sile lahko zaprosile za pomoč zračnih sil zveze NATO, kar pa kot, je bilo predstavljeno v mojem diplomskem delu, sploh ni bil lahek postopek. Kot vidimo, je bila torej VRS odprta prosta pot za izvajanje nasilja in agresije nad Bošnjaki, za mučenje prebivalstva ter za množičen pokol muslimanskih moških in fantov.

UNPROFOR-jev mandat v BiH naj bi usklajeval cilje štirih stalnih članic VS ZN, ki so ZDA, VB, Francija in Rusija. UNPROFOR naj bi z vedno večjim širjenjem

svojih pristojnosti moral nuditi pomoč Sarajevu, nuditi spremstvo humanitarni pomoči, varoval varna ter demilitarizirana območja in muslimansko-hrvaško federacijo. Kot vemo ni bil prav v ničemer zelo uspešen. Dejstvo, da je UNPROFOR predolgo upal, da bodo bosanski Srbi priznali neodvisno BiH je privedel do tega, da so že drugi dan srbskega napada na Srebrenico padle prve žrtve, tretji dan pa sta padli strateško najpomembnejši opazovalnici ZN. Intenziviranje srbskega napada in neskladnost znotraj članic ZN o uporabi zračne sile so moralno zelo vplivale na enote UNPROFOR. Te niso bile pripravljene uporabiti svojih pripadnikov za zaščito civilnega prebivalstva Srebrenice. Logistično slabo preskrbljeni z vozili in opremo ter humanitarnimi konvoji so se Srbom kar sami predavali in upirali Bošnjakom, ko so jih ti silili v pomoč. Hierarhična neorganiziranost znotraj vojaške strukture je vodila v velike dezinformacije, kot se je zgodila na dan **11. julija 1995**, ko je UNPROFOR čakal na novice o nadaljevanju srbskega napada. Predolgi postopki sprejemanja odločitev in nizka moralna ter bojna podpora enot UNPROFOR je vodila v nesprejemljive reakcije njihovega (ne)delovanja. Dejstvo, da UNPROFOR ni uporabil sile, potem ko so bili s srbske strani že sami napadeni, da ni streljal v samoobrambi in da ni izstrelil niti opozorilnih streliv nakazuje samo na to, da je bilo njihovo vojaško ravnanje v takšni situaciji popolnoma neprimerno. Pogovori med pripadniki UNPROFOR-ja o tem kako jim je vseeno za usodo bošnjaškega naroda in fotografije Mladića s podpolkovnikom Karremansom kako nazdravljata ob pogledu na srbsko osvajanje Srebrenice pričajo, kako znotraj in »nad« UNPROFOR-jem ni bilo nobenega sistema nadzora. S tem prikazom nestrokovnega delovanja UNPROFOR-ja svojo delovno hipotezo (*Primer padca Srebrenice dokazuje, da UNPROFOR v vojni v BiH ni bil sposoben posredovati v primeru bojnega delovanja ene izmed sprtih strani, saj za to ni imel ne sredstev ne organizacije, usposabljanja ali vodstvenega in nadzornega sistema s katerimi bi lahko deloval kot operativna vojaška sila.*) v celoti **potrjujem**.

Ob nereagiranju ZN in nizozemskega bataljona, so v srbskih koncentracijskih taboriščih na območju RS, pripadniki VRS verižno posiljevali deklince in ženske. Vse to naj bi počeli z namenom »rojevanja srbskih otrok« in izumiranjem muslimanskega prebivalstva. Dnevi med **6.-11. julijem 1995** so bili dnevi, za katere takratni predsednik RS Radovan Karadžić meni, da bi muslimanski narod moral izginiti. Srebrenica je za vedno padla v srbske roke, na način muslimanskega trpljenja in

srbskega terorja. Analiza obkoljevanja in zasedbe Srebrenice nam nazorno ponazarja, da je Srebrenica padla dokaj nasilno. Množična trupla, skupinski grobovi, pričanja, fotografije in posnetki pa s prstom kažejo na bosansko-srbske oborožene sile. Nobenega dvoma ni o tem, da je okoli 8.000 bošnjaških moških izgubilo svoja življenja, saj so bili brutalno mučeni in poklani. Izbris treh generacij moških Bošnjakov je s svojo agresijo in nečloveškim obnašanjem zagrešila, kot smo lahko videli skozi celotno diplomsko delo, srbska stran. VRS je vojno v Bosni in Hercegovini, med leti 1992-1995, vodila s pomočjo političnega vrha Srbije, paravojaških enot iz Srbije in Črne Gore, domačimi ter ruskimi in grškimi prostovoljci in najemniki. Vse naštete vojne enote so delovale in neposredno izvajale ukaze, ki so prihajali iz tabora VRS. Genocid nad Bošnjaki in etnično čiščenje muslimanskega prebivalstva so tako izvedle bosansko-srbske oborožene sile ob pomoči dela Srbov iz Srbije in Črne Gore. Svojo na začetku postavljeno delovno hipotezo, (*Za genocid nad Bošnjaki v Srebrenici so krive izključno bosansko-srbske oborožene sile.*) na podlagi celotnega diplomskega dela, tako **potriujem**.

K izključni odgovornosti bosansko-srbskim oboroženim silam za genocid nad Bošnjaki naj dodam na kratko še mednarodno odgovornost. Poudariti želim, da sem mnenja, da bi s pravočasno uporabo zračnih sil, kljub oklevanju in nezainteresiranosti ZN in nizozemskega bataljona rešiti Bošnjake, NATO v Srebrenici lahko preprečil genocid. Danes, 15 let po tej katastrofi, bošnjaške žene še vedno žalujejo za svojimi preminulimi, Radovanu Karadžiću (velikemu krivcu srebreniškega genocida) se še vedno sodi, Ratko Mladić je še vedno na begu, bosanski politični vrh še ni enoten glede tega kako je do geocida lahko prišlo, mednarodna skupnost, pa še vedno prejema dopisnice iz grobov. Ljudje tam spodaj še vedno ne počivajo v miru.

7 LITERATURA

1. BBC News. 2005. *Timeline: Siege of Srebrenica*. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/675945.stm> (15. junij 2010).
2. Berteismann Group for Policy Research. 2007. *Grey background*. Dostopno prek: http://www.grida.no/_res/site/File/publications/balkan-vital-graphics/balkanreport_Grey_Background.pdf (15. junij 2010).
3. Biserko, Sonja. 2005. *Srebrenica: od poricanja do priznanja*. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.
4. Bizjak, Valter. 2006. *Uporaba sile vojaških enot v mirovnih operacijah – primer Srebrenice*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
5. Bogoeva, Julija in Caroline Fetscher. 2005. *Srebrenica: dokumenti, pričanja, haaški proces*. Ljubljana: Študentska založba.
6. Chalk, Frank in Kurt Jonassohn 1990. *The history and sociology of genocide: analyses and case studies*. New Haven, London: Yale University Press, Montreal: Montreal institute for genocide studies.
7. Cigar, Norman L. 1998. *Genocid u Bosni: politika »etničkog čišćenja«*. Sarajevo: Bosanski kulturni centar: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.
8. Collinson, Christopher. 1994. Bosnian army tactics. *Jane' intelligence review* 6: 11-13.
9. Čekić, Smail. 1994. *Agresija na Bosnu i genocid nad Bošnjacima 1991-1993*. Sarajevo: Ljiljan.
10. Čengić, Dženana. 2009. *Kršitev človekovih pravic v času vojne v Bosni in Hercegovini (s poudarkom na genocidu v Srebrenici) in odziv mednarodne skupnosti*. Diplomsko delo. Maribor: Fakulteta za varnostne vede.
11. Degan, Vladimir Đuro. 2000. *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet.
12. Del Ponte, Carla. 1999. *The prosecutor of the tribunal against Vidoje Blagojevic: Amended Indictment IT-98-33*. Dostopno prek: <http://www.un.org/icty/indictment/english/bla-lai991027e.htm> (15. junij 2010).
13. --- 2001. *The prosecutor of the tribunal against Milorad Krnojević also known as Mico: Third amended Indictment IT-97-25-I*. Dostopno prek:

- <http://www.un.org/icty/indictment/english/krn-3ai010625e.htm> (15. junij 2010).
14. Dolinar, Mihaela. 1997. *BiH – (Ne)zmožnost reševanja nacionalnega vprašanja na modern način. Analiza dogajanj v letih 1990-1996*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
  15. Fein, Helen. 1993. *Genocide: a sociological perspective*. London: Newbury Park, New Delhi: SAGE Publications.
  16. Goldstone, Richard J. 1995. *The prosecutor of the tribunal against Dusko Tadic a/k/a »Dule« a/k/a »Dusko« and Goran Borovnica: Indictment (amended)* IT-94-1-I. Dostopno prek: <http://www.un.org/icty/indictment/english/tad-2ai951214e.htm> (15. junij 2010).
  17. Gray, Christine. 2000. *International Law and the Use of Force*. Oxford: Foundations of Public International Law, Oxford University Press.
  18. Grizold, Anton. 1999. *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
  19. Gutman, Roy in David Rieff. 1999. *Crimes of war: What the public should know*. New York: W.W.Norton & Company.
  20. --- 2003. *Leksikon Rtnih zločina*. Beograd: Samizdat B92.
  21. Halilović, Nezim. 2009. *Trinaest godina od genocida nad Bošnjacima Srebrenice i Žepe*. Dostopno prek: http://www.minber.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=1249:trinaest-godina-od-genocida-nad-bonjacima-srebrenice-i-epe&catid=40:hutbe&Itemid=62 (15. maj 2010).
  22. Halilović, Sefer. 1998. *Lukava strategija*. Sarajevo: Matica.
  23. Hartmann, Florence. 2008. *Mir in kazen: Poročilo o tajni vojni med politiko in haaškim pravosodjem*. Ljubljana: Sanje.
  24. Honig, Jan W. in Norbert Both. 1997. *Srebrenica: Record of a War Crime*. New York: Penguin Books.
  25. *Investigating Genocide – Srebrenica*. Dostopno prek: <http://www.afp.gov.au/~media/afp/pdf/1/16-20-investigation-genocide.ashx> (15. junij 2010).

26. Jacobs Sparks, Karen, ur. 2005. *Encyclopedia Britannica 2005:book of the year*. Chicago.
27. Kavčič, Bogdan. 1991. *Sodobna teorija organizacije*. Ljubljana: DZS.
28. *Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida – Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. 2003. Dostopno prek:
[http://www.unhcr.ch/Huridocda/nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.RES.2003.66.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/Huridocda/nsf/(Symbol)/E.CN.4.RES.2003.66.En?OpenDocument) (15. junij 2010).
29. Kotnik, Igor. 1994. *Primerjava obvezniškega in poklicnega popolnjevanja oboroženih sil z vojaki v sodobnih državah*. Magistrska naloga. Ljubljana: FDV.
30. Malcom, Noel. 1996. *Bosnia. A short History*. London: Papermac.
31. Martin Frost's former web site. 2010. *Srebrenica massacre*. Dostopno prek:
http://www.martinfrost.ws/htmlfiles/srebrenica_massacre.html (15. junij 2010).
32. Meštrović, G. Stjepan, ur. 1996. *Genocide after Emotion*. London, New York: Routledge.
33. Mojzes, Paul. 1995. Mitski element. *Časopis za kritiko znanosti* 176 (XXIII): 21-26.
34. Outreach Programme. 2004. *Viewfrom the Hague*. Dostopno prek:
<http://www.icty.org/x/file/Outreach/viewfromhague/balkan040421en.pdf> (15. junij 2010).
35. Pašalić, Enes. 1995/1996. *Genocid našeg doba*. Ljubljana: Bosna est.
36. Penava, Nihad. 2007/2009. *Razsodba o genocidu v BiH*. Dostopno prek:
http://www.mladina.si/tednik/20709/clanek/sve—razsodbaobenociduvbih-nihad_penava/ (15. junij 2010).
37. Pirjevec, Jože. 2003. *Jugoslovanske vojne 1991-2001*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
38. Ralston, John. 2001. *The prosecutor of the tribunal against Dusko Sikirica, Damir Dosen, Dusan Fustar, Dragan Kolundzija, Nenad Banovic, Predrag Banovic, Dusko Knezevic: Second amended indictment IT-95-8-PT*. Dostopno prek: <http://www.un.org/icty/indictment/english/sik-2ai001220e.htm> (15. junij 2010).

39. Ramet, Sabrina Petra. 1992. War In The Balkans. *Foreign Affairs* 71 (4): 79-98.
40. Report of Secretary – General pursuant to General Assembly resolution 53/35: *The fall of Srebrenica – A/54/549*.
41. Rovšnik, Vasja. 2007. *Vsakdanje življenje v Srebrenici po genocidu*. Dostopno prek:
http://www.historyproject.dvvinternational.org/materials/Srebrenica_in_ivljenje_po_genocidu.pdf (15. junij 2010).
42. Sacirbey, Muhamed. 2008. *United Nations report on Srebrenica genocide*. Dostopno prek: <http://europeancourier.org/95.htm> (15. junij 2010).
43. Shrader, Charles. 2004. *Muslimansko-hrvatski građanski rat u srednjoj Bosni*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
44. Shaw, Martin. 2003. *War and Genocide*. Cambridge: Polity Press.
45. Silber, Laura in Little Allan. 1996. *Smrt Jugoslavije*. Ljubljana: CO Libri.
46. *Srebrenica, a »Safe« Area: Reconstruction, background, circumstances and analysis of the fall of a safe area*. 2002. Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie – NIOD. Dostopno prek:
http://www.srebrenica.nl/en/a_index.htm (15. junij 2010).
47. Šterbenc, Primož. 2000. *Odnos pomembnih držav do krize v bivši Jugoslaviji – s poudarkom na Bosni in Hercegovini*. Magistrsko delo. Ljubljana: FDV.
48. Šviga, Demitrij. 2009. *»Analiza obrambnih reform v Bosni in Hercegovini«*. Specialistično delo. Ljubljana: FDV.
49. Taljić, Isnam. 2005. *Roman o Srebrenici*. Mengeš: Ciceron.
50. The University of Texas at Austin. 2010. *Bosnia maps*. Dostopno prek:
<http://www.lib.utexas.edu/maps/bosnia.html> (15. junij 2010).
51. *The war in Bosnia and Herzegovina, 1992-1995*. 1995. Dostopno prek:
<http://www.l desp.org/course/BIHTTP/pdf/1995.pdf> (15. junij 2010).
52. Todorović, Vojo. 1964. *Vojna enciklopedija 6*. Beograd: Redakcija vojne enciklopedije.
53. Trajković, Zvonimir. 2005. *Srebrenica, lies and media games*. Dostopno prek:
<http://www.srpska-mreza.com/Bosnia/Srebrenica/Trajkovic.html> (15. junij 2010).

54. *United Nations*. 2010. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/index.shtml> (15. junij 2010).
55. *United Nations Protection Force – UNPROFOR*. 2005. Dostopno prek: <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/info/page3.htm> (15. junij 2010).
56. *United Nations Security Council Resolution 819 – S/RES/819*. 1993. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/221/90/IMG/N9322190.pdf?OpenElement> (15. junij 2010).
57. United States Holocaust memorial museum. 2010. *Bosnia and Herzegovina*. Dostopno prek: http://www.ushmm.org/genocide/take_action/atrisk/region/bosniaherzegovina (15. junij 2010).
58. Velikonja, Mitja. 1998. *Bosanski religijski mozaiki*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
59. Vlada Republike Srpske – Komisija za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. 2004. *Događaji u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995, junij*. Dostopno prek: <http://www.vladars.net/pdf/srebr.pdf> (15. junij 2010).
60. Wikipedia. 2010a. *Genocid u Srebrenici*. Dostopno prek: http://bs.wikipedia.org/wiki/Genocid_u_Srebrenici (15. junij 2010).
61. Wikipedia. 2010b. *Rat u Bosni i Hercegovini*. Dostopno prek: http://hr.wikipedia.org/wiki/Rat_u_Bosni_i_Hercegovini#cite_note-book-1 (15. junij 2010).
62. Zimmermann, Othon. 2002. *Izveštaj iz regije: Srebrenica: istraga nizozemske vlade*. Dostopno prek: <http://iwpr.net/sr/report-news/izvjestaj-iz-regije-srebrenica-istraga-nizozemske-vlade> (15. junij 2010).
63. Žabkar, Anton. 2003. *Marsova Dediščina, Druga knjiga*. Ljubljana: Založba FDV.

8 PRILOGE

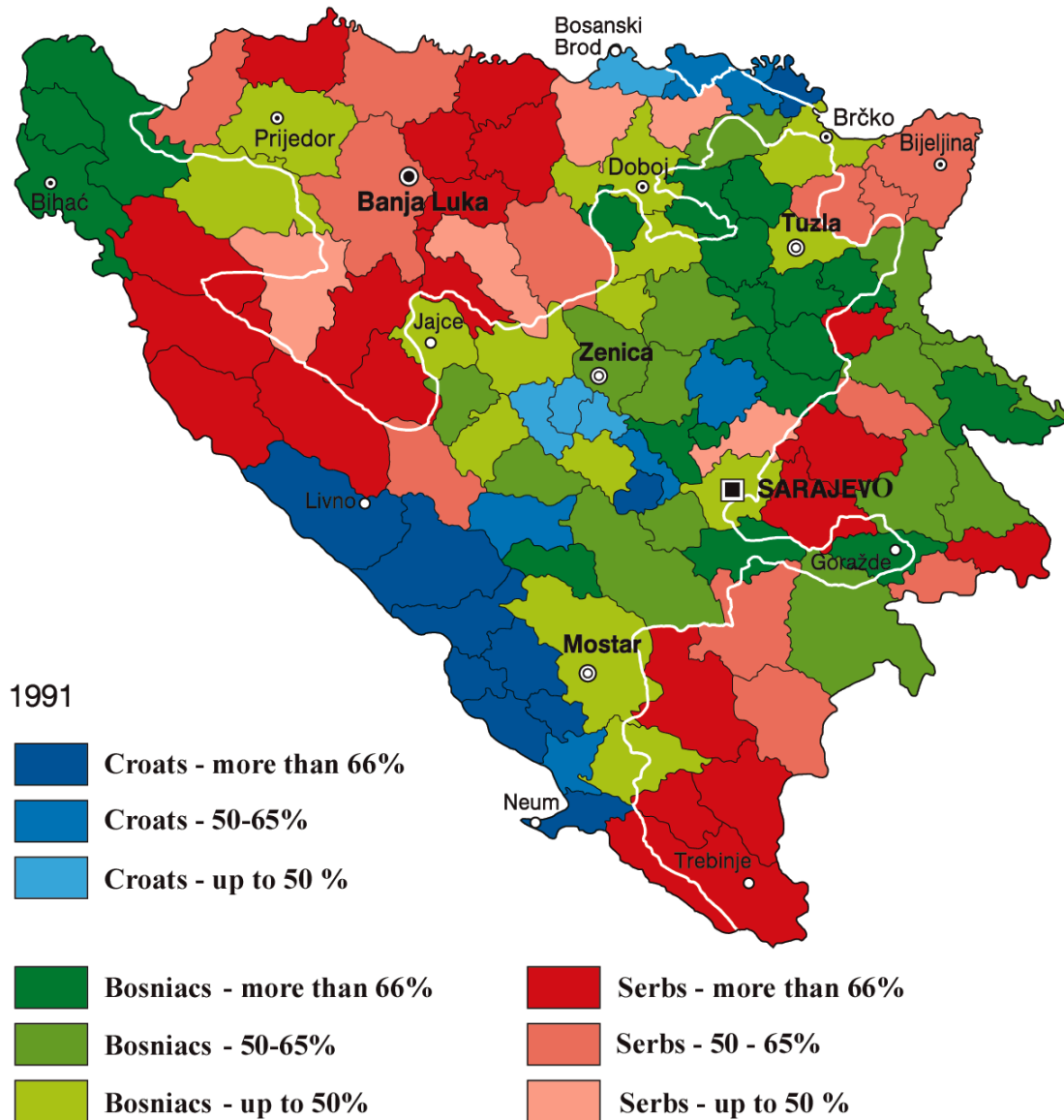
Priloga A: Zemljevid Bosne in Hercegovine

Vir: The University of Texas at Austin (1994).

Priloga B: Etnične skupine v Bosni in Hercegovini

Ethnic composition before the war in BiH (1991)

Vir: Wikipedia (2010a).

ČASOVNA PREGLEDNICA DOGODKOV V BIH (1990-1995)			
Leto 1990	Najmočnejša stranka postane muslimanska SDA, katere predsednik postane Alija Izetbegović, sledi ji srbska SDS in hrvaška HDZ.		
Leto 1991	Pred pričetkom vojne zadnji popis prebivalstva pokaže, da se 73 % ljudi opredeli za Muslime, 25 % za Srbe in 1 % za Jugoslovane.		
Leto 1991	Ob hrvaški in slovenski neodvisnosti, se 27. junija prične desetdnevna vojna Slovenije proti JLA. Nato sledi sredi julija napad JLA na Hrvaško, oktobra napadi na Dubrovnik ter 18. novembra zasedba popolno porušenega Vukovarja.		
Leto 1992	15. 1.	Evropska skupnost prizna Slovenijo in Hrvaško	
	29. 2.	Na referendumu o neodvisnosti Bosne in Hercegovine, kjer je 99,4 glasov za, veliko število Srbov bojkotira, zato je temu tudi primerna volilna udeležba, in sicer 63 %.	
	17. 3.	Posrednik Evropske skupnosti Jose Cutilero predvidi oblikovanjetreh »enot« v Bosni na podlagi etničnih večin.	
	6. 4.	Razglašeno neodvisnost Bosne in Hercegovine prizna Mednarodna skupnost, takoj za tem pa izbruhne vojna. Jugoslavija prične s podpiranjem bosanskih Srbov za nasilno priključitev »Srbske republike« pod vodstvom Radovana Karadžića.	
	18. 4.	Srbske sile prvič zasedejo Srebrenico, medtem ko se bosanski Muslimani pod vodstvom Naserja Otića utrdijo v okopih in hribih in kmalu za tem osvojijo mesto.	
	27. 4.	Razglasitev Republike Jugoslavije (Srbije in Črne gore).	
	30. 5.	Proti Jugoslaviji OZN uvedejo gospodarske sankcije.	
	8. 6.	Za potrebe oskrbe civilnega prebivalstva, Varnostni svet Združenih narodov sprejme sklep, da bo na to področje poslal »modre čelade« (UNPROFOR)	
	22. 9.	Izključitev Jugoslavije iz Generalne skupščine OZN	
	9. 10.	Razglasitev Varnostnega sveta ZN o prepovedi vojaškega letenja čez ozemlje Bosne	
	28. 10.	Konec vojskovanja s premičnimi frontami ob zasedbi Jajca. Srbi utrdijo oblast na svojih naseljenih področjih in izvedejo »etnična čiščenja«, poleg tega pa obkoli Sarajevo in Bihać.	
	Leto 1993	2.-4. 1.	Javna predstavitev Vance-Owenovega načrta na ženevski »Konferenci o Jugoslaviji«, ki predvideva delitev Bosne na 10 etnično definiranih provinc.
		22. 2.	Varnostni svet ZN sprejme sklep o ustanovitvi Mednarodnega kazenskega sodišča za nekdanjo

		Jugoslavijo.
	11. 3.	Francoski general Morillon osebno izsili dovoljenje za dostop konvoja s humanitarno pomočjo v oblegano Srebrenico.
	31. 3.	Varnostni svet ZN NATU zaupa nadzorovanje spoštovanja prepovedi letenja.
	12. 4.	Pričetek srbske ofenzive proti Srebrenici.
	16. 4.	Varnostni svet ZN ogroženo Srebrenico razglasi za zaščiteno območje.
	18. 4.	General Morillon doseže sporazum o premirju za Srebrenico, saj s tem sledi izročitev orožja bosanskih Muslimanov enotam ZN, in prepustitev prebivalstva njihovem varovanju.
	21. 4.	UNPROFOR sporoči da je razorožitev bosanko-muslimanskih sil v Srebrenici zaključena.
	6. 5.	Vse bosanke enklave so razglašene kot zaščitena območja ZN.
	4. 6.	UNPROFOR-ju naj bi bilo omogočeno, da odbije napade na zaščitena območja. Silo sme uporabiti samo »v samoobrambi«.
	10. 6.	Naloge zaščite UNPROFOR-ja iz zraka prevzame NATO, odločanjeo intervencijah poteka skupaj z OZN po zapletenm sistemu dveh ključev.
	20. 8.	28. 9. 1993 bosanski Muslimani dokončno zavrnejo Owen-Stoltenbergov načrt, ki predvideva Bosno in Hercegovino kot konfederacijo treh republik.
	28. 8.	Novembra 1991 nastalo hrvaško skupnost Herceg-Bosno, v Mostarju preoblikujejo v istoimensko republiko pod vodstvom Mateja Bobana.
	9. 11.	Porušen Stari most v Mostarju s strani hrvaških enot.
Leto 1994	28. 2.	V osrednji Bosni letala prvič posredujejo pri uveljavljanju prepovedi letenja.
	1. 3.	V Srebrenici modre čelade zamenjajo Nizozemci. Zvezo med Hrvati in bosanskimi Muslimani obnovi Washingtonski sporazum.
	18. 3.	Podpis sporazuma ustanovitve muslimansko-hrvaške federacije.
	5. 7.	»Načrt kontakte skupine« velesil predvideva 51 % ozemlja za federacijo in 49 % za Srbe.
	3. 11.	Hrvaška zmaga privede do vojaškega preobrata v vojni.
	31. 12.	Štiri mesece trajajoče premirje: priprave na odločilno bitko.
Leto 1995	24. 5.	Francoski general Bernard Janvier, varnostnemu svetu predlaga opustitev zaščiteneh območij.
	6.-11. 7.	Kljub pristonosti 429 vojakov modrih čelad (»Dutchbat«) , Srbi zavzamejo zaščiteno območje. Akciji načeljuje poveljnik bosanskih Srbov, general Mladić.

10. 7.	Nizozemski bataljon zahteva pomoč zračnih sil. General Janvier se obotavlja in zavrne tri lice na pomoč. Nad Srebrenico priletijo letala, toda se spet obrnejo.
11. 7.	Ob 14.30 letala NATO napadejo srbske tanke. Ob 15.00 je postavljena zahteva po ustavitvi napadov zaradi zajemanja talcev. Ob 16.00 sledi zasedba Srebrenice. Ob 20.30 srečanje Karremans-Mladić.
12. 7.	Srbi prevzamejo oblast iz rok »Dutchbat«. Z avtobusi deportirajo na desetisoče žensk in otrok, ki so poiskali zatočišče pri bazi ZN.
12. – 18.7	Srbski vojaki in vojaški policisti pri Srebrenici ubijejo okoli 7500-8000 vojakov in civilistov.
20. 7.	Zasedba zaščitene območja Žepe s strani Srbov. Priprava napada na Bihać.
21. 7.	Srebrenico zapustijo modre čelade, sledi konferenca o Bosni v Londonu s 16 sodelujočimi državami.
25. 7.	Mednarodno kazensko sodišče vloži obtožnico zoper Radovana Karadžića, Ratka Mladića in druge domnevne srbske vojne zločince.
26. 7.	Senat ZDA izglasuje ukinitvev embarga na uvoz orožja za Bosno in Hercegovino.
27. 7.	Z mesta posebnega odposlanca Združenih narodov za človekove pravice odstopi Mazowiecki iz rpotesta proti žrtvovanju Srebrenice in Žepe.
28. 7.-6.8	Hrvaško-bosanka ofenziva- zasedba Krajine in osvoboditev Bihaća.
28. 8.-15. 9.	V sarajevu intenzivni zračni napadi NATO na srbske položaje, uničenje njihove komunikacijske mreže.
12. 10.	Premirje na odmočju vse Bosne in Hercegovine.
14. 12	Novembra predsedniki podpišejo daytonski sporazum. Predvideva razdelitev Bosne na dve približno enako veliki območji, eno za bosanke Muslimane in Hrvate, drugo za Srbe. OZN na tem ozemlju nastani 60.000 vojakov Mednarodne mirovne misije.
	Srebrenica enako kot druga področja z večino bosansko-muslimanskim prebivalstvom postane del »Republike Srbske« pod upravo bosanskih Srbov.

Vir: Bogojeva in Fetscher (2002, 302-307).

Priloga Č: Napad bosansko-srbskih oboroženih sil in sil JNA na Sarajevo, 2.maja 1992

Map G
Sarajevo: The JNA Attacks, 2 May 1992

DI Cartography Center 753546AI (E00474) 8-01

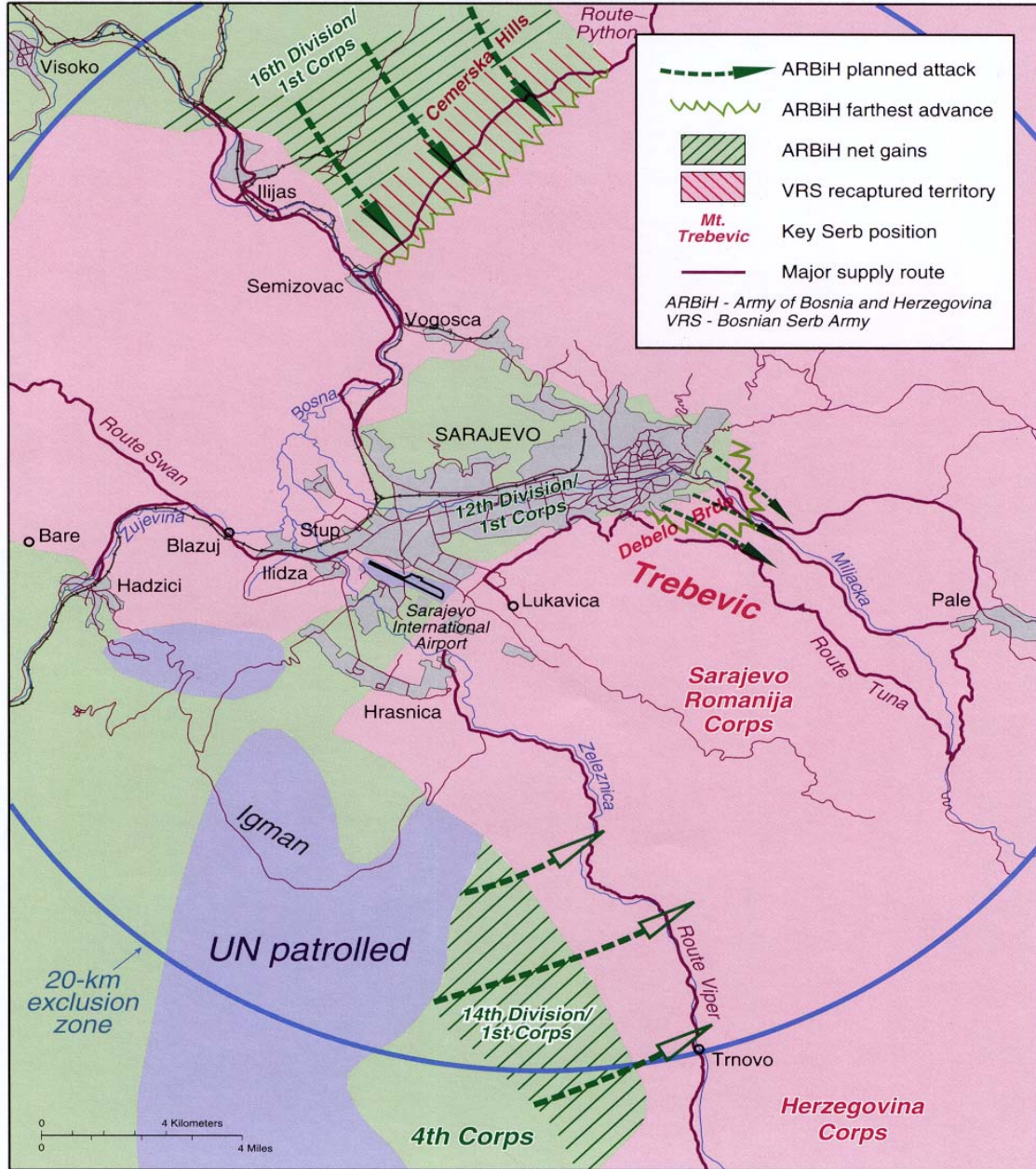
Vir: The University of Texas at Austin (1992).

Priloga D: Ofenziva ABiH na območju Sarajeva junija 1995

Map N

Bosnian Army Offensive Operations in Sarajevo Region, June 1995

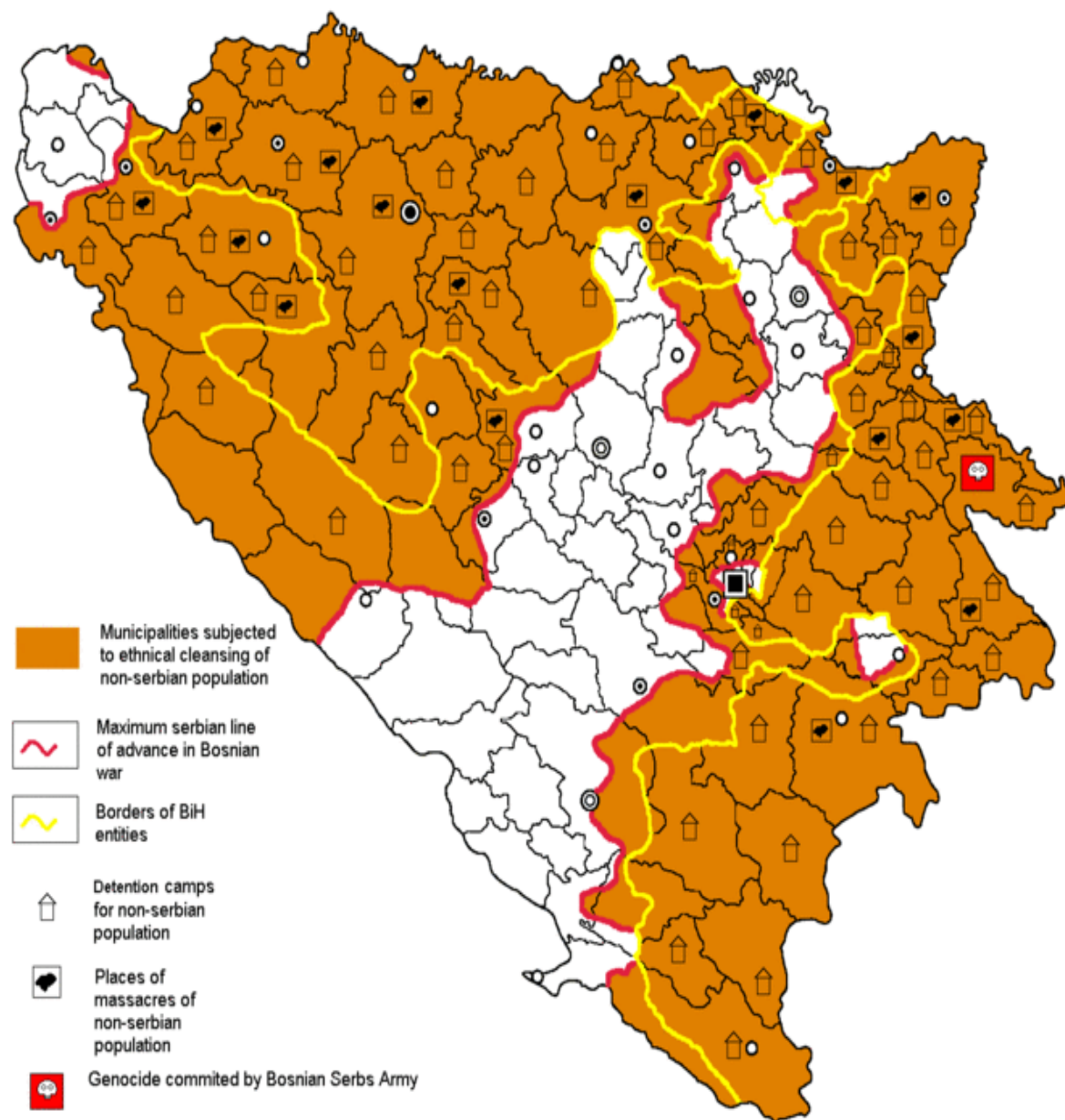

Vir: The University of Texas at Austin (1995).

Priloga F: Bosansko-srbska koncentracijska taborišča na območju Republike Srbije

Vir: Wikipedia (2010b).

Priloga G: Krajevni pomori genocida v Srebrenici julija 1995

GENOCID V SREBRENICI (KRAJEVNI POMORI)			
KRAJ POMOREV	DATUM	ŠTEVILO ŽRTEV	ŽRTVE
<u>POTOČARI</u>	12.-13.7.1995	Ni podatka	moški
<u>KRAVICA</u>	13.7.1995	Na stotine žrtev	moški
<u>BRATUNAC</u>	12.-14.7.1995	Ni podatka	moški
<u>TISĆA</u>	12.-13.7.1995	Ni podatka	Ženske in otroci
<u>CERSKA DOLINA</u>	13.7.1995	150 žrtev	moški
<u>ŠOLA GRBAVCI, ORAHOVAC</u>	14.7.1995	Od 800 do 1000 žrtev	moški
<u>ŠOLA PETKOVČI IN JEZ BLIZU PETKOVČEV</u>	14.7.1995	Od 800 do 1000 žrtev	moški
<u>ŠOLA PILIĆA IN VOJAŠKO POSLOPJE BRANJEVO</u>	14.-15.7.1995 (šola pilića) 17.7.1995 (vojaško poslopje Branjevo)	1200 bosansko muslimanskih žrtev	moški
<u>KULTURNI CENTER PILIĆA</u>	16.7.1995	500 žrtev	moški
<u>KOZLUK</u>	15.-16.1995	500 žrtev	moški

Vir: United Nations (2010).

Priloga H: Umikanje beguncev in beg enot ZN iz območja Srebrenice

Vir: United States Holocaust memorial museum (2010).

Priloga I: Preseljevanje Srbov, Hrvatov, Muslimanov in "drugih" iz območja BiH v sosednje države

Vir: Berteismann Group for Policy Research (2003).